

Eutanázie a její trestně právní aspekty*

„Lidé se bojí smrti ještě víc než bolesti. Je divné, že se bojí smrti. Život bolí mnohem víc než smrt. V okamžiku smrti je bolest u konce. Jo, myslím, že je to přítel.“

Jim Morrison

Eutanázie, pojem, který fascinuje lidskou společnost již od jejího samotného počátku. Slovíčko, které každý z nás vnímá odlišně. Jedni za významem tohoto pojmu vidí nepředstavitelnou úlevu a vysvobození, druzí jej chápou jako něco, co by v naší společnosti mělo být automaticky zatracováno. A nejen laická veřejnost, ale i odborníci se často nedokážou dohodnout, co je pod tímto slovem opravdu skryto. Svůj původ získalo bezesporu v řečtině, kde eu znamená dobré a thanatos smrt.¹ Ve zjednodušeném překladu by se tedy dala eutanázie chápat jako pěkná, lehká nebo dokonce bezbolestná smrt.² Často je však tento pojem vnímán jako ukončení útrpného prožívání posledních chvil. Já osobně eutanázii vnímám jako ukončení nesnesitelně bolestného života, zapříčiněného dlouhodobou nemocí, a to za asistence lékaře.

Dělení eutanázie

Podle odborné literatury lze eutanázii dělit dle způsobu jejího provedení do dvou skupin. V první řadě je tedy možné hovořit o eutanázii **aktivní** a eutanázii **pasivní**. Eutanázie aktivní je charakterizována jako přímé jednání, které způsobí smrt pacienta. Je jí možno dále dělit a to na **přímou** a **ne-přímou**. Příčemž přímá eutanázie znamená, že lékař aplikuje pacientovi injekci či mu podá prášky a tím mu způsobí smrt.² Nepřímou eutanázii je potom možné popsat jako pravidelné podávání léku pacientovi, přičemž tyto léky nezpůsobují okamžitou smrt, ale život jedince je pod vlivem jejich užívání zkrácen. Za pasivní eutanázii považujeme situaci, kdy lékař přestane o pacienta pečovat, odpojí například pro něj důležitý životní zdroj. Tedy jinak řečeno přeruší či vůbec nezahájí život udržující léčbu.³ Jedná se tedy o nečinnost lékaře, kdy nekonání má v tomto případě jiný statut než konání a je trestné pouze za předpokladu, že zákon stanoví povinnost jednat.

Druhé možné dělení eutanázie je na **voluntární** a **nonvoluntární**. U voluntární eutanázie pacient přímo na základě dobrovolnosti vysloví svůj předběžný souhlas s jejím vykonáním. Nonvoluntární eutanázie nastává většinou bez dobrovolného souhlasu pacienta. Jelikož ten z důvodu bezvědomí nemohl fyzicky o eutanázii požádat.

Čistá eutanázie, která je eutanázii v původním, antickém, slova smyslu je prováděna pouhým tlumením bolesti bez rizika zkrácení života, a to i tehdy, vede-li k zastření vědomí pacienta.⁴

Eutanázie ≠ Asistovaná sebevražda

Velmi často současná společnost zaměňuje eutanázii s asistovanou sebevraždou. Tyto pojmy však není možné považovat za totožné. O asistované sebevraždě mluvíme v případě, kdy pacient je dostatečně mobilní a chce o svém osudu rozhodovat sám. Za tímto účelem si od svého lékaře vyžádá

prostředek, který mu v odchodu ze života pomůže. Je však na jeho vlastním uvážení zda a kdy jej bude aplikovat.

Jako příklad asistované sebevraždy si dovolím uvést dva případy, které se udaly ve státu Michigan - USA. V obou figuruje jeden lékař Dr. Kevorkian, svým okolím nazývaný „doktor smrt“.

1) Případ Janet Adkins

- Janet trpěla Alzheimerovou chorobou. Své utrpení a přání zemřít nahrála na video a zanechala i dopis na rozloučenou. Pro svůj záměr zemřít oslovala Dr. Kevorkiana, který speciálně pro ni sestrojil stroj zvaný Mereitron a vysvětlil ji, jak jej uvede do chodu. Na prsty ji přiložil EKG. Pacientka sama stroj pustila, pomocí stříkačky ji byl do žil vstříknutý barbiturát, který přivedl spánek a následně chlorid sodný, jenž ochromil srdce a vyřadil plíce. Pacientka dle EKG do 5 minut zemřela. Doktor přivolal policii, následně byl obviněn z vraždy. Avšak okresní soudce jej zprostil obžaloby.

2) Případ Sherry Miller

- Sherry trpěla po dobu 12 let sklerózou a neovládala krční svaly ani své končetiny. Po dobu 10 let myslela usilovně na smrt. Avšak díky své chorobě nebyla schopna otrávit se prášky. Dr. Kevorkian ji nasadil na tvář dýchací masku, která byla spojena s oxidem uhelnatým. Stroj se zapínal červenou páčkou, kterou do chodu uvedla sama pacientka. Následně do pár minut zemřela. I v tomto případě byl doktor Kevorkian zprostěn obžaloby.⁵

V reakci na tyto případy se rozhodl stát Michigan zavést roku 1992 speciální skutkovou podstatu – napomáhání k sebevraždě.

Právo na život

Po vymezení výše uvedených pojmu se nabízí otázka, zda eutanázie není v rozporu se základními lidskými právy. Právo na život je zakotveno v dnešní době v každé demokratické Ústavě a také v nejdůležitějších dokumentech, přijatých mezinárodními organizacemi (Listina základních práv Evropské unie, Evropská úmluva o lidských právech (dále jen „ECHR“), Všeobecná deklarace lidských práv).

Právě Všeobecná deklarace lidských práv ve svém čl. 3 vymezuje právo každého na život, svobodu a osobní bezpečnost. Řada odborníků na oblast práva je toho názoru, že v onom zmíněném ustanovení, zakotvující právo na život, je obsaženo také jakési právo na smrt, neboť jedinci má být dovoleno na základě jeho vůle právo na život odmítnout. Považujeme-li život za právo, musí v sobě zahrnovat i možnost se tohoto práva zříci, pokud však je k tomu dotyčný způsobilý. Proto bývá často z práva na život vyvozována nejen možnost toto právo odmítnout, ale přímo svoboda k ukončení života.⁶

V ECHR, konkrétně v druhém článku této úmluvy, je také

* Článok recenzoval JUDr. Peter Škvain, ktorý pôsobí na katedre trestného práva Právnickej fakulty Západopoľskej univerzity v Plzni.

1 Srov. VOZÁR, J. Eutanázia, právné aspekty. Pezinok: Nakladatelství Formát, 1995, str. 21.

2 Srov. FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In Trestní právo, 2004, č. 6, str. 4.

3 Srov. CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ, O. a kol. Trestní právo a zdravotnictví. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, 2004, str. 102.

4 FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In Trestní právo, 2004, č. 6, str. 4.

5 Srov. VOZÁR, J. Eutanázia, právné aspekty. Pezinok: Nakladatelství Formát, 1995, str. 121.

6 VELEMAN, P. Euthanasie podle mezinárodního práva. Dostupné online na webstránce: <http://medico.juristic.cz/149495>.

obsaženo právo každého na život. To znamená, že právo na život je tu chráněno zákonem.⁷ Aktivní bojovníci proti eutanázii považují toto ustanovení za svůj hlavní argument. Zapomínají však na článek 8 ECHR, které garantuje právo na respektování soukromého a rodinného života, kdy právo na respektování soukromí může být omezeno jen a jen zákony a tedy toto ustanovení je oporou pro odmítnutí lékařské péče. Avšak je asi na každém, aby si tyto články vyložil podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, zatím je rozhodovací pravomoc Evropského soudu pro lidská práva zaměřená spíše proti eutanazii.

Velkou diskuzi na toto téma vyvolal světově známý případ Diane Pretty vs. Spojené království, projednávaný u Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 04. 2002 (stížnost č. 2346/02)⁸:

Paní Pretty byla postižena závažnou nemocí, která způsobovala postupné ochabování svalů ovládaných vůlí, což vedlo k těžké slabosti horních a dolních končetin. Zasaženy byly však i svaly umožňující dýchání, přičemž žádná léčba nemohla postup její nemoci zvrátit. Paní Pretty tak byla časem ochrnutá od krku dolů, nemohla srozumitelně mluvit a byla vyživována uměle. Avšak její rozumové schopnosti zůstaly nezměněné. S ohledem na utrpení způsobené touto nemocí a ztrátu lidské důstojnosti s nemocí spojenou, si přála sama rozhodnout, kdy a jak zemře. Nebyla však již schopna spáchat sebevraždu sama. Pomoc ji nabízel její manžel, avšak tato pomoc je ve Spojeném království trestným činem. Proto paní Pretty požádala o beztrestnost svého manžela. Orgány, které o tom rozhodovaly, však její žádost zamítly. Paní Pretty se proto obrátila k Evropskému soudu pro lidská práva a namítala, že rozhodnutí vnitrostátních orgánů odporuje právům uvedeným v čl. 2, 3, 8, 9 a 14 Úmluvy. Podle p. Pretty článek 2 ochraňuje právo na život, nikoliv život samotný. Soud se však s touto argumentací neztotožnil a judikoval, že čl. 2 nemůže být interpretován tak, že uděluje diametrálně opačné právo (právo zemřít), aniž by bylo překroucenno jeho znění.⁹

EUTANAZIE VE SVĚTĚ

Česká republika

Česká republika, stejně jako Slovenská republika, v otázkách eutanázie značně zaostává za ostatními evropskými státy. Přesněji v těchto zemích neexistuje žádná právní úprava eutanázie. Není však možné tvrdit, že se zákonodárce nepokoušel o dosažení stavu, kdy eutanázie nebude posuzována jako vražda a asistovaná sebevražda jako trestný čin účasti na sebevraždě. V České republice právní úprava nešla stejnou cestou jako v jiných státech, kde je usmrcení na žádost nebo z útrpnosti privilegovaným trestním činem. A to přesto, že o obdobné pojednání se pokoušela osnova československého trestního zákona v ustanovení § 271 odst. 3. Tento návrh nepožadoval úplnou beztrestnost, pouze vycházel z toho, že by eutanázie nemusela a především neměla být hodnocena stejně jako vražda a mohla by být trestá-

7 Čl. 2 odst. 1 ECHR stanoví: "Právo každého na život je chráněno zákonem, nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest."

8 Srov. Případ Pretty vs. Spojené království dostupné online v anglickém znění na webstránce: http://www.nightingalealliance.org/pdf/pretty_v_uk.pdf.

9 Srov. MATOCHOVÁ, S. Otázka euthanasie z pohledu judikatury Evropského soudu pro lidská práva. In *Zdravotnické právo v praxi*, 2006, č. 2., str. 24-28.

10 FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In *Trestní právo*, 2004, č. 6, str. 7.

11 Návrh zákona o důstojné smrti, dostupný online na webstránce: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369.

12 Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2010, str. 1298.

13 KABELÍKOVÁ, J. *Eutanázie a její trestněprávní aspekty (diplomová práce)*. str. 48. Dostupné online na webstránce: <http://is.muni.cz/th/107804/>.

14 MACH, J. *Medicina a právo*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2006, str. 85-89.

15 Srov. např. Nizozemský trestní zákoník nebo FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In *Trestní právo*, 2004, č. 6, str. 9., nebo ČÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ, O. a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, 2004, str. 121.

16 Nederlandse Vereniging voor Vrijwillinge Euthanasie.

na mírněji.

Dne 2. 7. 2008 se objevil v České republice další pokus o úpravu eutanázie a to v zákoně o důstojné smrti. V našem právním rádu jde o ojedinělý návrh, který zakotvoval vyvinění osob, které eutanázii provádějí. Bohužel ani tento návrh nebyl akceptován.¹¹

Eutanázie, jakožto úmyslné usmrcení je dle českého právního rádu považováno za protiprávní. Pokud tedy v současné době někdo pomůže jiné osobě zemřít, může být tento čin kvalifikován ve většině případu jako trestný čin vraždy dle § 140, nebo trestný čin zabítí dle § 141 trestního zákoníku. Nicméně soud zkoumá všechny okolnosti a ve většině případů by žalovanému měl snížit trest odňtí svobody. Prof. Šámal v komentáři k trestnímu zákoníku uvádí, že život je chráněn i v době, kdy osoba, o níž se jedná, je nevyléčitelně smrtelně nemocná nebo je smrtelně zraněna a její smrt je již neodvratitelná. Protiprávní je útok na život z důvodu eutanázie, kterou se zde rozumí uspíšení smrti z útrpnosti, aby bylo zkráceno utrpení umírajícího, a to často na jeho výslovnu žádost.¹²

V České republice je však možné u pasivní eutanázie zahájit stíhání podle § 150 trestního zákoníku – trestný čin neposkytnutí pomoci. Jde o tzv. ohrožující delikt a k naplnění skutkové podstaty nemusí být následkem jednání újma na zdraví, nebo usmrcení pacienta. Ohrožením státem chráněného zájmu je již fakt, že pomoc nebyla poskytnuta, i když podle zákona poskytnuta být měla.¹³ K tomuto je vhodné připojit rozsudek Nejvyššího soudu ČR, který ve svém rozsudku ze dne 18. 9. 1997 judikoval: „*Bude-li tedy prokázáno, že zdravotnický pracovník neposkytl první pomoc, ač by informován o vážnosti zdravotního stavu postiženého a byl srozuměn s tím, že postižený v případě neposkytnutí první pomoci může zemřít, může být takové jednání posouzeno i jako trestný čin vraždy. Nenastane-li škodlivý následek na životě či zdraví pacienta, připadá v úvahu trestní postih pro trestný čin neposkytnutí pomoci.*“¹⁴

Některé státy legalizující eutanáziu

V uplynulých letech řada států pod tlakem veřejnosti vtělila do svého právního rádu i úpravu eutanázie. Avšak není možné říci, že by se tak eutanázie stále beztrestnou, tou se stává až po naplnění určitých náležitostí, které jsou všem legalizujícím zemím totožné. Základní zásadou pro všechny tyto státy je, že eutanázie je určena pouze **osobám nevyléčitelně nemocným**, které podléhají dlouhodobému a neúnosnému utrpení. Pro tyto osoby **neexistuje žádné jiné dostupné řešení**. Eutanázie má být tedy prováděna za účelem ukončení utrpení nevyléčitelné nemoci a to vždy na základě **dobrovolné, svobodné, opakování žádosti**, která je činěna **bez nátlaku** a po získání všech **dostupných informací**. Každá vykonaná eutanázie je podrobena zpětné kontrole.¹⁵

Holandsko

Nizozemí se stalo prvním státem v Evropě, který legalizoval eutanáziu. Běžná byla již od roku 1973¹⁶, legalizace se však do-

čkala až rok 2002.¹⁷ Do té doby byly veškeré úkony, které s ní souvisely prováděny bez opory v zákoně.

Za případ, který rozhybal nizozemské zákonodárství, je roz- hodně považován případ lékařky Posma van Borenové. Tato lé- kařka aplikovala smrtelnou dávku léku své dlouhodobě nemoc- né a nevyléčitelné matce. Avšak státní orgán se tím vůbec ne- zabýval. Lékařka se tedy sama udala, soudem byla shledána vinou. Za tento čin mohla dle nizozemské právní úpravy dostat trest odnětí svobody s horní sazbou až 12 let. Avšak dostala pouze trest odnětí svobody v délce jednoho týdne s podmíneč- ným odložením na jeden týden. Lékařka se svým činem pouze snažila dosáhnout změny v právní úpravě.¹⁸

Jak bylo uvedeno výše, není možné tvrdit, že by eutaná- zie nebyla trestným činem, pouze při dodržení zákonných podmínek nejsou lékaři za její provedení trestně odpověd- ni. Nizozemská legislativa umožňuje tedy lékařům provedení eutanázie, ale neukládá jim povinnost tak učinit, proto jsou dnes téměř 2/3 žádostí odmítány.

Nizozemsko si ve světě drží v oblasti eutanázie ještě jed- no prvenství. Zatím co ostatní země povolují provedení eutanázie pouze u osob plně způsobilých k právním úkonům, Nizozemí toto právo přiznává i osobám od 12 let věku. Přičemž mezi 12 – 16 rokem života je nutný souhlas rodiče, mezi 16- 18 rokem jsou rodiče pouze zapojeni do procesu rozho- dování.¹⁹ Já osobně nejsem příznivcem tohoto řešení, nemys- lím si, že rodič má právo rozhodovat o životě dítěte. A praxe jasné ukazuje, že by toto právo ani mít neměl, jelikož často nejedná v nejlepším zájmu dítěte. Případ Hildegardy Hofeld (Rakousko), holčička ve věku 14 let trpěla nevyléčitelnou ne- mocí, ale i přes obrovské bolesti se snažila užívat si života co nejdéle. Její rodiče však její snahu nesdíleli. A z důvodu vysoké pojistky přemlouvali vlastní dítě k sebevraždě.²⁰

Belgie

V Belgii nedošlo ke změně trestního zákona, lékař, kte- rý provede eutanázii, může být za tento čin stíhán na základě článků 393, 394 a 397 belgického trestního zákona, které upravují vraždu a otravu. Pokud však dodrží všechny stanovené podmínky, které ukládá zákon, je jeho činnost chráněna zákonem o eutanazii z 16. 05. 2002.²¹

Belgie má také jednu svoji specialitu, je jedinou zemí, kte- rá povoluje eutanázii i z důvodu utrpení psychické povahy.²²

Lucembursko

V únoru 2008 byla eutanázie legalizována i v Lucembur- sku a to i za situace, že jde o velmi katolickou zemi. Přijímání zákona o eutanázii bylo však velmi problematické, návrh zákona schválil parlament rozdílem 1 hlasu. Vévoda Henri, kte- rý disponuje exekutivní pravomocí, tento zákon však odmí- tl podepsat. Poslanci se proto rozhodli svého vévodu obejít a

schválili si změnu Ústavy, kterou omezili pravomoc vévody.²³

Japonsko

Japonsko v souvislosti s eutanázií zastává svébytné po- stavení. Tato země nedisponuje žádným právním předpisem, který by legalizoval eutanázii. Přece však v souvislosti s Ja- ponskem je možno zmínit dvě zcela zásadní soudní rozhod- nutí, které na eutanázii přistoupila. První z nich se týká eu- tanázie pasivní (případ Nagoya z roku 1962), druhý eutaná- zie aktivní (případ Tokijské fakultní univerzity z roku 1995). V obou těchto případech totiž soudy při svém rozhodování formulovaly podmínky, při jejichž splnění může být eutaná- zie legální. K tomu však třeba dodat, že v obou těchto přípa- dech byly tyto podmínky porušeny a lékaři tak byli shledá- ni vinnými.

VÝBĚR STÁTŮ LEGALIZUJÍCÍCH ASISTOVANOU SEBEVRAŽDU

Oregon

Stát Oregon se rozhodl uznat lékařskou assistenci při umírání za dovolenou a to zákonem z 8. listopadu 1994 (Death with Dignity Act)²⁴. Dle dostupné literatury tak uči- nil jako první v celých Spojených státech a zatím také jako poslední.

Švýcarsko

Tato země je často neodborníky považována za tzv. ko- lékbu eutanázie, není to však úplnou pravdou. Švýcarsko nikdy nelegalizovalo eutanázii, ale pouze asistovanou sebe- vraždu, která musí probíhat dle přesně stanovených pravidel. Dle trestního zákona, konkrétně článku 115, je účast na se- bevraždě trestná jen v případě, pokud osoba navede jiného k sebevraždě ze ziskuchtivosti, nebo za tímto úmyslem sebe- vraždě napomáhá. Avšak honorář, který lékař za svoji asisten- ci při sebevraždě jiného přijme, není možné považovat za zis- kuchtivost. Jelikož v případě, kdy by pacient žil, vydělal by si lékař více.

V minulosti mělo Švýcarsko velký problém s výkonem asistované sebevraždy. Jelikož řada lidí z okolních států (které tuto „službu“ svým občanům nenabízí) přijížděla do Švýcarska zemřít. Často bez toho aniž by si před tím zabez- pečili náklady např. na pohrebné. Švýcarsko se tak dostáva- lo do nepříjemné situace, kdy byly nemocnice nuceny tyto náklady hradit. Proto zde v roce 2011 bylo vyhlášené refe- rendum věnující se této otázce. Sami občané nesouhlasili se zákazem asistované sebevraždy pro cizince.²⁵ Avšak i tak v současné době dochází k omezování tzv. sebevražedné tur- istiky.

17 Euthanasia in the Netherlands. Dostupné online na webstránce: http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia_in_the_Netherlands.

18 VOZÁR, J. Eutanázie, právné aspekty. 1. vyd. Pezinok: Nakladatelství Formát. 1995, str. 67-68. Originál dostupný online na webstránce: http://www.finalexit.org/chronology_right-to-die_events.html

19 Srov. CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ, O. a kol. Trestní právo a zdravotnictví. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, 2004, str. 121.

20 Srov. VOZÁR, J. Eutanázie, právné aspekty. 1. vyd. Pezinok: Nakladatelství Formát. 1995, str. 82.

21 Srov. PEJCHALOVÁ-GRÜNVALDOVÁ, V. Euthanasie a pomoc při sebevraždě, studie Parlamentního institutu, 2005, str. 6.

22 Srov. FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In Trestní právo, 2004, č. 6, str. 10.

23 Srov. POLOCHOVÁ, I. Lucemburský parlament legalizoval eutanazii. In Idnes.cz. Vydáno 18. 12. 2008. Dostupné online na webstránce: http://zpravy.idnes.cz/lucembursky-parlament-legalizoval-eutanazii-fay-/zahraniční.aspx?c=A081218_080532_zahraniční_ipl.

24 Oregonský zákon o důstojné smrti. Dostupný online na webstránce: <http://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Pages/index.aspx>.

25 Curych v referendu odmítl zakázat eutanazii cizincům. In Deník.cz. Vydáno 15. 5. 2011. Dostupné online na webstránce: http://www.deník.cz/ze_světa/curych-v-referendu-odmítl-zakázat-eutanazii-cizinc.html.

NĚKTERÉ STÁTY NELEGALIZUJÍCÍ EUTANÁZII

Německo

Díky vlivu křesťanství byla německá společnost vždy k sebevraždám velmi odmítavá. Josefínský trestní zákoník se dokonce pokoušel trestat sebevraždu a to tím, že sebevrahovo tělo nesmělo být pohřbeno do vysvěcené půdy.²⁶ Avšak bylo to právě Německo, kde vznikaly první knihy odrážející právo jedince na smrt (Právo zemřít, spis Poskytnutí souhlasu ke zničení života, který žítí není hoden²⁷). O Eutanazii v Německu je možno mluvit i ve spojitosti s druhou světovou válkou, kde však tento pojem dostal vcelku nepozitivního rozměru (viz. „Akce T4“). A právě v této době došlo k pozastavení diskuzí týkajících se eutanázie.

Dnes najdeme eutanázii v německém právním rádu upravenou privilegovanou skutkovou podstatou a to v § 216 StGB.²⁸ Uplatňuje se zde tzv. princip účastenství, což znamená, že pomoc k činu nemůže být trestná, není-li čin sám trestný. Přičemž sebevražda dle platných právních předpisů není kvalifikována jako trestný čin.²⁹

Případ Hackenthal: Pacient po dobu 10 let trpěl rakovinou trávicího ústrojí. Svému lékaři výslovně projevil svoji touhu ukončit své utrpení a konečně odejít ze světa. Lékař mu obstaral kalcium kyanid, které rozředil a svému pacientovi podal k užití. Pacient kyanid pozřel a do 10 minut zemřel. Lékař byl za tento čin obviněn dle § 216 StGB, soud však toto lékařovo jednání neshledal trestným a zprostil jej všech obvinění.

Kanada

Kanada považuje i pokus o pomoc při sebevraždě za trestný čin. Zajímavé je, že souhlas s usmrcením je považován za právě zcela irrelevantní a v žádném případě jej nelze považovat třeba za polehčující okolnost.

Případ Niemce: Věžeň se během trestu odňtí svobody pokusil o sebevraždu. Rozhodl se spolykat železo a odmítl lékařskou pomoc. Prohlašoval, že raději zemře, než aby se vrátil do vězení. V tomto případě i po jeho písemné žádosti byli lékaři nuceni zasáhnout, jelikož dle právního rádu je hodnota života výše ceněna, než hodnota svobody rozhodnutí.

Francie

Francouzský trestní řád považuje usmrcení na žádost či usmrcení ze soucitu za vraždu. Pomoc při sebevraždě není speciálně právně upravena a nejčastěji bývá stíháno jako neposkytnutí pomoci osobě v nebezpečí. Odsouzení za tento trestný čin bývá však výjimečné.³⁰

Případ Vincenta Humberta:³¹ Vincent po těžké automobilové nehodě ochrnul na celé tělo, byl němý a nevidomý. S okolním světem mohl komunikovat pouze pomocí pravého palce, který si zachoval částečnou hybnost. Vyhlídky na budoucnost neměl příliš příznivé, byl upoután na lůžko, nemohl samostatně přijímat potravu, a tedy nepřicházel o úvahu, že by se někdy o sebe sám postaral. Francouzská veřejnost byla případem Vincenta popuzena a organizovala několikaletou kampaň na právo Vincenta na důstojnou

smrt. Prezident i úřady Vincentovu žádost vytrvale odmítaly. Ve finále se nad ním „slitovala“ matka, která jeho přání zemřít vyhověla. Do těla mu vpichla injekci barbiturátu, Vincent upadl do bezvědomí a do 2 dnů zemřel. Matka za tento čin byla obviněna, ale stíhání bylo po roce přerušeno a v dalším roce zastaveno.

Roku 2004 přijala Francie zákon legalizující pasivní eutanazii. Tento zákon poskytuje lékařům možnost ukončit beztrestně léčbu, která již pozbyla efektu.³²

Závěr

Jak jsem již naznačila v úvodu, je rozhodně eutanázie jedním z nejvíce kontroverzních témat své doby. Je také zajímavé, že je asi jedním z mála témat, na které mají totožný názor všichni náboženští představitelé. Jak vyplynulo ze společné konference v Praze, mají křesťané, muslimové i židé v otázce legalizace eutanázie zcela jasno a plně ji zavrhuji.³³ Já osobně se však s tímto názorem ztotožnit nemohu. Ve svém článku jsem se zaměřila nejen na vymezení pojmu, ale také jsem se pokusila stručně popsat právní úpravu eutanázie a její fungování v některých zemích. Tato komparativistika jasně ukázala, že za stanovení určitých podmínek, eutanázie fungovat může a dokonce pro obyvatele státu legalizující eutanázii se může stát obrovským přínosem. Domnívám se, že v době legalizace potratů, registrovaných partnerství, debatách o možné legalizaci drog je na místě se začít bavit i o legalizaci nejpřirozenějšího lidského práva – práva na důstojnou smrt. Je smutné, že řada právních rádů (mezi nimi i český a slovenský) se jakoby snaží stále popírat realitu, která nás obkloupuje a zákonodárce se mile tváří, že eutanázie neexistuje. Bohužel mi nezbývá než souhlasit s výrokem D. Martyho: „Euthanasie existuje, je praktikována každý den, což potvrzuje každé provedené setření. Jsme nuceni konstatovat, že existuje silný rozpor mezi právem a tím, co se děje v praxi.“³⁴ Proto se domnívám, že nastal čas, aby i český právní řád tak říkajíc prolomil ledy a praxi s právem uvedl v soulad. Tedy přesněji, aby eutanázii byla v právním rádu pro začátek alespoň zohledněna. A to buď ve formě již zamítnuté privilegované skutkové podstaty usmrcení na žádost nevyléčitelně nemocné trpící osoby, které by mělo být podmíněno soucitem. Nebo alespoň formou privilegované skutkové podstaty asistované sebevraždy za obdobných podmínek, jako při usmrcení na žádost. Avšak samozřejmě s nižší trestní sazbou a skutečností, že by pachatel tohoto činu nemohl pacienta usmrtit aktivně, pouze by k jeho smrti dopomohl.

Helena Morozová,
študentka
Právnickej fakulty
Západopoľskej univerzity
v Plzni.

26 FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In Trestní právo, 2004, č. 6, str. 6.

27 Srov. BERKA, V., SUM, T. Eutanázie ve světě. Dostupné online na webstránce:

<http://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-ve-svete-33479.html>.

28 Srov. Německý trestní zákoník (Strafgesetzbuch, StGB) dostupný online v anglickém překladu na webstránce: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#216>.

29 Srov. MACH, J. Medicína a právo. 2004, č. 6, str. 6.

30 Srov. FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). In Trestní právo, 2004, č. 6, str. 9.

31 Srov. Affaire Vincent Humbert. Dostupné online na webstránce: http://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_Vincent_Humbert.

32 Srov. BERKA, V., SUM, T. Eutanázie ve světě. Dostupné online na webstránce: <http://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-ve-svete-33479.html>.

33 Křesťané, židé, muslimové: Eutanázie ne! Dostupný online na webstránce: <http://aktualne.centrum.cz/zahraniici/evropa/clanek.phtml?id=26589>.

34 Eutanázie a asistovaná sebevražda – Výtah z jednání evropského zdravotního výboru.

Zoznam použitej literatúry:

Císařová D., Sovová O. a kol.: Trestní právo a zdravotnictví, druhé upravené a rozšírené vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2004.

Fenyk J.: Stručné zamýšlení nad trestnosťou usmrcenia na žádost a z útrpnosti a v prípade tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). Trestní právo, 2004, č. 6.

Mach J.: Medicína a právo. 1 vydanie. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2006.

Matochová S.: Otázka euthanasie z pohľadu judikatury Evropského súdu pro lidská práva. Zdravotnické právo v praxi: 2006, č.2.

Pejchalová-Grünewaldová V.: Euthanasie a pomoc pri sebevražde, studie Parlamentného institutu, září 2005.

Šámal P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentár. 1. Vydanie. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2010.

Vozár J.: Eutanásia, právne aspekty. Pezinok: Nakladatelství Formát, 1995.

Internetové zdroje:

Affaire Vincent Humbert. Wikipedia. Last modified 26 September 2011. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_Vincent_Humbert

Berka V., Sum T.: Eutanásie ve světě. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-ve-svete-33479.html>

Curych v referende odmítl zakázať eutanázii cizincům. Deník.cz, vydáno 15. 5. 2011. Dostupné z: http://www.denik.cz/ze_sveta/curych-v-referendu-odmitl-zakazat-eutanazii-cizincu

[zakazat-eutanazii-cizinc.html](#)

Euthanasia in the Netherlands. Wikipedia, dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia_in_the_Netherlands

Kabelíková J.: Eutanásie a její trestněprávní aspekty, Diplomová práce. Dostupné na: <http://is.muni.cz/th/107804/>

Křestané, židé, muslimové: Eutanásie ne! Dostupný na:

<http://aktualne.centrum.cz/zahraničí/evropa/clanek.phtml?id=26589>

Návrh zákona o důstojné smrti, dostupný na: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369

Německý trestní zákoník (Strafgesetzbuch, StGB) dostupný v anglickém prekladu z: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#216>

Oregonský zákon o důstojné smrti dostupný z: <http://public.health.oregon.gov/ProviderPartnerResources/EvaluationResearch/DeathwithDignityAct/Pages/index.aspx>

Polochová I.: Lucemburský parlament legalizoval eutanázii. Idnes.cz. Vydáno 18. 12. 2008 dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/lucembursky-parlament-legalizoval-eutanazii-fay-/zahraniční.aspx?c=A081218_080532_zahraniční_ipl

Případ Pretty vs. Spojené království dostupný v anglickém znění z: http://www.nightingalealliance.org/pdf/pretty_v_uk.pdf

Veleman, P.: Euthanasie podle mezinárodního práva. Dostupný z: <http://medico.juristic.cz/149495>.

Je prípustné vyhotovovať audio-vizuálne záznamy verejne činných osôb bez ich súhlasu?*

Úvodom

V dobe, kedy sa slová, ako zlý stav spoločnosti, korupcia, klientelizmus a pod., stávajú súčasťou nášho slovníka častejšie, ako by sme si priali, pričom jedinou (zdanlivo) pozitívne nabité protiváhou týchto slov je ich (faktické) odhalovanie, sa otázka správnosti a prípustnosti vyhotovovania audio-vizuálnych záznamov verejne činných osôb bez ich súhlasu javí ako bezpredmetná, respektíve je otázkou s tzv. jednoznačnou (kladnou) odpovedou (?). V tomto článku si autor dovoľuje predložiť iný názor a síce, že odpoveď na predmetnú otázkou nie je až tak jednoznačná a nielen jednoznačná, ale v určitých situáciách úplne opačná, ako by niektorí mohli očakávať. Autor si dovoľuje tvrdiť, že je neprípustné (nielen morálne, ale napríklad i právne), aby boli vyhotovované audio-vizuálne záznamy verejne činných osôb bez ich súhlasu (vedomia).¹

Túto tézu si dovoľujeme podporiť a vysvetliť nasledovnými argumentmi (i) verejne činná osoba, ako osoba (rozmieň človek), ktorá má právo na ochranu svojho súkromia, (ii) klamstvo/podvod ako absencia slobody, (iii) účel nesvätí prostriedky.²

Verejne činná osoba ako človek

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej „ESLP“) ako aj Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej „ÚS SR“) vo svojich roz-

hodnutiach poukazujú na „povinnosť“ verejne činných osôb (pričom pod tento pojem je možné zaradiť napr. i sudcu) strpieť väčší zásah do svojho súkromia, v porovnaní s „obyčajným“ človekom. ÚS SR doslovne hovorí, že „... verejne činné osoby (public figures) ... musia rešpektovať, že osobitné postavenie, ktoré zastávajú v spoločnosti, automaticky vyvoláva väčší tlak na ich súkromie ...“³ Tento tlak, či už podľa ESLP alebo ÚS SR, znamená na jednej strane povinnosť (napr. sudcu) strpieť zásahy do súkromia a na druhej strane právo (napr. novinára) zasahovať do súkromnej sféry verejne činnej osoby, a to prostredníctvom novinárskej práce (články, fotky, videá a pod.). S vyšie uvedeným sa dá v princípe súhlasiť. Výkon verejnej funkcie si skutočne vyžaduje dozor verejnosti, a to najmä cez médiá - tzv. watch dog, pričom, keďže verejnú moc vykonávajú ľudia, ktorí zastávajú rôzne úrady, takéto sledovanie bude zasahovať do ich súkromnej sféry (obrázky, nahrávky a pod.).

Avšak toto oprávnenie nepovažujeme za neobmedzené, pretože je pravdou, že človek vykonáva verejnú funkciu, ale i napriek tomuto neprestáva byť človekom vo vlastnom slova zmysle. V každom okamihu nášho života, pri akejkoľvek činnosti sme ľuďmi, ľudskosť nemožno z povahy veci stratíť.⁴ Výkon verejnej funkcie na tomto nič nemení, výkon akejkoľvek funkcie neznamená ústup ľudskosti a práv s tým súvisiacich.⁵

Prijatím verejnej funkcie sa človek zrieka časti ochrany súkromia v prospech verejnej kontroly, avšak len v otázke kon-

* Článok recenzoval Mgr. Martin Luterán M.Jur., M.Phil., D.Phil. z Kolégia Antona Neuwirtha.

1 Jedným z vhodných príkladov napäťia, ktoré vzniká pri „boji“ proti korupcii, nespravidlivosti a skazenosti systému je i Nemoc tretej moci z dielne Zuzany Piussi, nakoľko samotná autorka, nevedomky kladie „našu“ otázku, keď v jednom momente filmuje sudkyňu na skrytú kameru v súkromnom rozhovore a následne tento záznam použije vo svojom filme.

2 V zmysle európskej ale i slovenskej judikatúry rozlišujeme medzi verejne činnou osobou a človekom v jeho súkromí def. ako fyzickou osobou v zmysle napr. § 7 Občianskeho zákonníka.

3 ÚS SR v náleze sp. zn. II. ÚS 44/00 zo dňa 5. januára 2001.

4 Dogmatická konštitúcia Gaudium et spes, str. 19-24.

5 Por. napr. § 11 a nasl. (o ochrane osobnosti) Občianskeho zákonníka.

krétnego výkonu verejnej moci.⁶ Samotný ÚS SR konštatuje, že verejná osoba má právo na ochranu svojho súkromia a oprávnenie na zásah do súkromia nie je teda neobmedzené, pričom obmedzenie spočíva (len) v potrebe verejnej kontroly nad vykonávanou činnosťou, teda nie kontroly osoby generálne pri akejkoľvek činnosti, aj keď je táto činnosť spojená s výkonom verejnej funkcie.⁷

Súhlas alebo démon (ne)súhlasu

Ak sa vyššie uvedená časť zdá nedokončená, tento odsek by ju mal (do)vysvetliť, nakoľko samotný súhlas s nahrávaním (alebo zaznamenanie akýmkoľvek iným spôsobom) dáva celej problematike punc bezvadnosti a naša otázka sa stáva bezpredmetnou. Jednoducho povedané, ak osoba (rozumej verejne činná osoba) súhlasí s nahrávaním, tak je možné vyhotoviť záznam a obe strany sú „spokojné“. Nebudeme sa ďalej zaoberať ani tým, ak osoba výslovne nesúhlasí, pretože v tejto situácii sú zákonné limity, ako na jednej tak i na druhej strane.⁸ Venujme sa absencii žiadosti o súhlas s vyhotovovaním nahrávky.⁹

Vyššie sme povedali, že verejne činná osoba je stále človekom, ktorý má právo na ochranu svojho súkromia s tým, že niekedy je táto ochrana zúžená, kvôli výkonu verejnej moci. Nemyslíme si však, že zúžený priestor ochrany súkromia znamená oprávnenie na nahrávanie bez súhlasu. V takejto situácii ide v princípe o dve možné varianty: (i) osoba odmietne nahrávku, (ii) alebo ju neodmietne. Ak ju odmietne, nie je problém (vid' odsek vyššie a pozn. č. 6), ak ju však neodmietne, s určitosťou vieme povedať, že disponujúc touto informáciou prispôsobí svoje (aktuálne/budúce) správanie, a to vzhľadom na novo vzniknutú situáciu (nahrávka).¹⁰

Ak úmyselne zatajíme tak podstatnú informáciu, ako je nahrávanie, je namieste začať uvažovať o tzv. zatajení pravdy, či klamstve alebo podvode. Ide o zatajenie pravdy, na ktorú má z logiky veci verejne činná osoba právo.¹¹ Toto právo nespočíva v možnosti poznať a vyhodnotiť všetky dôsledky svojho konania - to ani z povahy veci nie je možné - toto právo ale spočíva v možnosti poznať podstatné vplyvy na (možné) dôsledky svojho konania, teda poznať všetko, čo je podstatné pre jej rozhodovanie sa, o tom, čo povie a nepovie. Takýmto vplyvom nahrávka určíte je.¹²

Odopretím možnosti vyjadriť sa k nahrávke v situácii,

kedy nejde o absolútny výkon verejnej moci (napríklad predseda senátu číta rozsudok vo veci, pričom vtedy zákonné odopretie nahrávania ani nie je možné), ale v situácii, keď ide o kombináciu výkonu verejnej moci a súkromnej sféry (sudca je sudcom 24 hodín) s možnými významnými presahmi a zásahmi do súkromnej sféry človeka, je zatajenie nahrávania podvodom/klamstvom verejne činnej osobe a stáva sa morálne neprípustným.¹³ Predmetom nemorálnosti je nahrávanie a snaha o zatajenie tejto skutočnosti oprávnenej (verejne činnej) osobe. Inak povedané takýmto (vyššie opísaným) spôsobom úmyselne odopierame človeku právo - sa slobodne rozhodnúť o svojom ďalšom konaní (podvádzame ho), a to úmyselným uvedením do omylu (nahrávanie), čím zasahujeme neprimerane do jeho súkromia. Naopak (verejne činná osoba) má mať však stále zachované plné právo sa rozhodnúť slobodne, ergo poznať všetky možné a známe okolnosti, ktoré majú vplyv na obsah jeho „výpovede“ (pozri nižšie).¹⁴

Naši oponenti môžu tvrdiť, že takýto postup (ako je uvedený vyššie) nie je podvodom, že šikovné skrytie pravdy, či absencia priamej otázky o nahrávaní osoby druhú osobu vyvíja, pričom by pokojne mohli argumentovať i povinnosťou verejne činnej osoby zistovať, či ju niekto nahráva alebo nie.

Avšak šikovné skrytie pravdy neznamená zatajenie rozhodnej skutočnosti. Iste, môže ísť o zovšeobecnenie nejakej skutočnosti a tým sa človek vyhýba čo i len parciálnej odpovedi na otázku napr. nahrávania. V tomto prípade však akékoľvek zovšeobecnenie, nakoľko ide o veľmi úzko profilovú problematiku (nahrávam/nenahrávam), má podstatný vplyv na rozhodnutie verejne činnej osoby o tom, čo a ako povie. Inak povedané, znamená to, že ak zovšeobecňujeme niečo konkrétnie, čo môže mať reálny vplyv na konanie druhého, dokonca má spôsobilosť reálne ovplyvniť správanie inej osoby významným spôsobom, v takejto situácii sme nepochybne povinní informovať iného o takejto veci. Samozrejme, odliadnuc od toho, že je to otázka primárnej slušnosti.¹⁵

Patričná starostlivosť verejne činnej osoby a povinnosť skúmať, či ju niekto nahráva, je rovnako sporná, nakoľko ľudia (i) pri bežnej komunikácii nemajú vo zvyku nahrávať jeden druhého a (ii) v prípadoch, kedy je to možné, to robia verejne, nie skrytou kamerou. Stanovenie takejto povinnosti, alebo vnímanie takejto povinnosti verejne činnej osoby ako vyvíjujúcu skutočnosť (pre autora nahrávky) kladie na verej-

⁶ Ilustrujme to na nasledujúcim príklade: sudca stojí pred rozhodnutím v ľažkom prípade, a pred vyhlásením rozsudku premýšľa nahlas, spôsobom, obvinený je podľa môjho úsudku vinný, akurát obhajoba účinne namietla svedkov (zákoné dôvody, nie diskrecia sudcu), preto nie je možné poslat' ho do väzenia. A aby toho nebolo málo, ešte si pofrle na zákonodarca, aký nedokonalý a deravý je predpis. Pri takejto úvahе a polomrmlaní ho niekto nahrá a zverejní nahrávku. Okamžite je na svete kauza a rozhodnutie nech je akékoľvek, je spochybnené, či už kvôli zaujatosti alebo tvrdosti, pritom išlo len o úvahu a sudca rozhodol nezávisle sledujúc aktuálny právny poriadok. Cítime ten problém, nepochybne i sudca, nakoľko vykonáva verejnú moc stále, má právo na vlastnú úvahu, nie na úvahu súdu, ale úvahu človeka, ktorý stojí pred rozhodnutím, ktoré musí urobiť ako verejná osoba. Rozdiel je hmatateľný a dôsledky zverejnenia takejto nahrávky si vieme skutočne ľahko predstaviť, pričom ide stále len o nedokonalý prípad.

⁷ ÚS SR v náleze sp. zn. II. ÚS 44/00 zo dňa 5. januára 2001.

⁸ Na jednej strane, sú situácie, kedy verejne činná osoba nesmie odopriť súhlas, ide zväčša o priamy výkon verejnej moci – rokovanie poslancov NR SR (ak nepodlieha režimu utajenia) – tieto nie sú problematické. Ďalší prípad – je, keď odmietne nahrávanie pri súkromnom rozhovore, napríklad sudca debatuje s prokurátorom o prípade a je tam tretia osoba, ktorá povie, že si to chce nahrávať, vtedy má sudca právo odmietnuť nahrávanie takéhoto rozhovoru, a tretia osoba, ak i naprieck tomu bude ďalej nahrávať, vystavuje sa riziku právneho postihu, nehovoriac o morálnej rovine.

⁹ Ak budeme ďalej hovoriť o nahrávke, máme na mysli akýkoľvek zvukový, zvukovo obrazový záznam, alebo akýkoľvek inú formu, na ktorej je zachytená verejne činná osoba.

¹⁰ Každý z nás, ktorý stál pred kamerou, alebo hovoril do diktafónu, vie o čom hovoríme.

¹¹ Odporcovia môžu ihneď namietať, že ak by sme aplikovali tento postup pri každom vyšetrovaní trestnej činnosti, nikdy by sme nič nevyšetrili, nakoľko osoby podozrivé z trestnej činnosti by sa správali intra legem a nastala by dôkazná núzda. Áno, ale toto nie je násť prípad a úprimne povedané tomuto sa v tomto článku ani nechceme venovať, nie pre nezaujímavosť, či nepodstatnosť témy, ale kvôli komplikovanosti a nutnosti hlbšej analýzy tejto problematiky, ktorá presahuje možnosti a ciele tohto článku.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu ČSSR - R 85/1956, k výkladu trestného činu podvodu a úzery.

¹³ Vnímame rozdiel medzi podvodom a klamstvom, avšak pre účely tohto článku tento rozdiel nie je nevyhnutné osobitne artikulovať.

¹⁴ TOLLEFSEN Ch. O. Why Lying is Always Wrong. Dostupné online na webstránke: <http://www.thepublicdiscourse.com/2011/02/2547/> (21.4.2013).

¹⁵ ARKES, H. When Speaking Falsely is Right. Dostupné online na webstránke: <http://www.thepublicdiscourse.com/2011/02/2631/> (21.4.2013).

ne činnú osobu neprimeranú záťaž a významne jej stáže život. Sami uznáme, že ľudia sa nemôžu dokonca ani v práci (čo výkon verejnej funkcie svojim spôsobom je) stále pýtať otázku, nenahrávate ma? Pretože ich nahrávajú stále a vedia o tom, alebo ich o tom ad hoc informujú, prípadne ich nenhávajú vôbec.¹⁶

Ako kedy, ako kde, ako s čím...

Posledná podotázka, ktorej sa chceme venovať, je možno na prvý pohľad vzdialená našej téme. Máme na mysli otázku úmyslu vo vzťahu k nahrávkam. Ide v podstate o to, že kto-koľvek nahrá verejne činnú osobu s dobrým cieľom (rozumiej úmyslom) poukázať na aktuálne problémy napr. v súdnicstve, alebo v inej oblasti, spojené so snahou o ich odstránenie, pričom je jasné, že táto osoba mu o všetkých problematických stránkach „na plnú pusu“ určite nebude hovoriť na kameru/diktafón.¹⁷ V jednoduchosti povedané úmysel, ktorý máme je, nie je vždy dostačujúci na ospravedlnenie prostriedkov. Napríklad snaha o odhalenie a priame pomenovanie problémov „zvnútra“ nikoho neoprávňuje na použitie akýchkoľvek prostriedkov k dosiahnutiu tohto cieľa. Či už ide o použitie podvodu, klamstva alebo zavádzania. V skutku ide o komplexnejšiu otázku, ale podstata je jasná, účel nesvätí prostriedky, nech je akokoľvek vznešený. Najmä nie v prípade, ak vieme, že k dosiahnutiu cieľa je nutné použiť nemorálny prostriedok (podvod/klamstvo). Pretože nemorálnosť prostriedku deformuje celý skutok, nakoľko (skutok) obsahuje úmysel, ktorý zahŕňa prostriedok, ktorý bude použitý na dosiahnutie úmyslu a rovnako i samotný cieľ (výsledok).¹⁸

Námietkou je, že účel je prednejší pred prostriedkom a že účel je to, čo rozhoduje, to, čo dáva celému konaniu zmysel, o to viac, ak je prostriedok „na hrane“ morálnosti a účel je celospoločensky prospešný. Ide o to povestné Kajfášovské – radšej, jeden nespravodivo za národ, lebo národ je viac.¹⁹ Poctivá odpoveď na túto námietku by si vyžadovala hlbšie rozobratie problému úmyslu a prostriedku, preto opäť musíme len (zjednodušene) pripomenúť, že samotný úmysel, nech je akokoľvek vznešený, nie je skutkom, nakoľko na jeho uskutočnenie potrebujeme konanie (rozumiej prostriedok), ktoré smeruje k cieľu. Vedomé konanie (*act*) je tzv. podmienka *sine qua non* pre cieľ. Preto úmyselná nemorálnosť (klamstvo/podvod) čo i len jednej časti skutku (vid' vyššie) znamená morálnu neprípustnosť celého skutku, v ktorom je transformovaný úmysel.²⁰

Záverom

Túžba po spravodlivosti a jej kontrole v štáte logicky prináša zo strany občanov na vykonávateľov verejnej moci zvýšený tlak, ktorý so sebou prináša i zvýšený zásah do súkromia človeka. Na jednej strane ide o zásah pochopiteľný, najmä v prípadoch priameho výkonu verejnej moci – vydanie rozhodnutia či odhaľovanie korupcie, alebo inej trestnej činnosti. Na druhej strane nie je možné zabúdať na to, že verejnú moc vykonávajú ľudia, ktorým funkcia neodopiera ich priamarne ľudské vlastnosti (v pozitívnom slova zmysle máme na mysli pochybnosť, analyzovanie všetkých možností, kritiku a pod.), ktoré musia i nadáľ požívať ochranu.

Nahrávanie bez súhlasu je v prípade, ak ide o verejnú moc, odôvodniteľné, či už odhaľovaním trestnej činnosti, alebo kontrolou, ale v žiadnom prípade nemôže byť odôvodnené len novinárskym zvedavstvom a hľadaním čo najpikantnejších informácií, aj keď ide o vážne témy. Získavanie názorov na problematiku, či úvaha o probléme medzi slušnými ľuďmi vždy prebieha verejne (rozumej súhlasne).

Úmysel, nech je akokoľvek vznešený, nemôže ospravedlniť nemorálnosť podvodu, ktorému vystavujeme verejne činnú osobu, ak ju nahrávame bez jej súhlasu. Pretože ide o zásah do súkromia, ktorý nielenže narušuje právo na súkromný názor (aj keď pri výkone verejnej funkcie), ale obmedzuje i slobodný priestor rozhodovania sa tejto osoby, a to podstatným skreslením reality (zatajením prítomnosti nahrávacieho zariadenia).

Slušná spoločnosť nie je budovaná neslušnými ľuďmi.

Juraj Šeliga,

študent 2. ročníka

dennej formy magisterského štúdia
na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave,
absolvent Kolégia Antona Neuwirtha.

Okrem štúdia sa zaujíma o právnu filozofiu,
ako aj o slovenskú
a svetovú klasickú literatúru.

Použité pramene:

- Nález ÚS SR, sp. zn. II. ÚS 44/00 zo dňa 5. januára 2001;
Dogmatická konstitúcia Gaudium et spes, str. 19-24;
<http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vaticansky-koncil/c/gaudium-et-spes> (21.4.2013)
Nález ÚS SR, sp. zn. II. ÚS 44/00 zo dňa 5. januára 2001;
Rozsudok Najvyššieho súdu ČSSR - R 85/1956;
TOLLEFSEN Christopher O., Why Lying is Always Wrong, <http://www.thepublicdiscourse.com/2011/02/2547/> (21.4.2013);
ARKES, Hadley, When Speaking Falsely is Right, <http://www.thepublicdiscour>

se.com/2011/02/2631/ (21.4.2013);

BARANCOVÁ, H., SCHRONK, R. Pracovné právo. Sprint. Bratislava 2007. str. 138 -142;

FINNIS, J.: Intention and Identity: Collected Essays Volume II, <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199580064.001.0001/acprof-9780199580064> (21.4.2013);

Biblia, Evanjelium podľa Jána, kap. 18, verš 14, SSV, Trnava 2010;

FINNIS, J., Intention and side-effects, in Liability and responsibility, Cambridge University Press, 1991, str. 32 – 64;

¹⁶ BARANCOVÁ, H., SCHRONK, R. Pracovné právo. Bratislava: Sprint, 2007. str. 138 -142.

¹⁷ Opäť, len pre vylúčenie časti námietok opakujeme, že nejde o zákonom limitovaný výkon funkcie, či trestnú činnosť, ale o činnosť nevyhnutne spojenú s funkciou, tak, ako o tom hovoríme vyššie.

¹⁸ Viac čítaj napr. FINNIS, J. Intention and Identity: Collected Essays Volume II. Dostupné online na webstránke: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199580064.001.0001/acprof-9780199580064> (21.4.2013).

¹⁹ Por. Biblia, Evanjelium podľa Jána, kap. 18, verš 14.

²⁰ FINNIS, J., Intention and side-effects, in Liability and responsibility. Cambridge University Press, 1991, str. 32 – 64.

Študent vysokej školy a platenie poistných „odvodov“ v pracovnoprávnych vzťahoch*

Tento príspevok sa bude venovať súčasnej právnej úprave platenia poistného na sociálne a zdravotné poistenie z pracovnej činnosti mladých ľudí, ktorí študujú na vysokej škole, teda plateniu poistného zo mzdy v prípade pracovného pomeru a z dohodnutej odmeny pri dohodách o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru.

Študent vysokej školy a platenie poistného v pracovnom pomere

V prípade, že sa študent vysokej školy zamestná v pracovnom pomere, je povinný platiť zo mzdy a z každého príjmu z tohto vzťahu daň z príjmu a poistné na sociálne a zdravotné poistenie, tak ako každý iný zamestnanec.¹ S administratívnymi povinnosťami si však ľahkú hlavu robiť nemusí, nakoľko ho ako zamestnanca do Sociálnej poisťovne², ako i do zdravotnej poisťovne prihlási jeho zamestnávateľ.³ Výška poistného zaťaženia zamestnanca je 1,4 % z príjmu na nemocenské poistenie, 4% z príjmu na starobné poistenie, 3% na invalidné poistenie, 1 % na poistenie v nezamestnanosti a 4% na zdravotné poistenie, spolu to predstavuje 13,4 % z hrubého príjmu. Výška poistného zaťaženia jeho zamestnávateľa je 1,4 % z príjmu na nemocenské poistenie, 14% z príjmu na starobné poistenie, 3% na invalidné poistenie, 1 % na poistenie v nezamestnanosti, 0,8% na úrazové poistenie, 0,25 % na garančné poistenie, 4,75 % do rezervného fondu solidarity a 10 % na zdravotné poistenie, spolu to predstavuje 35,2 % z hrubého príjmu zamestnanca. Celkovo predstavujú teda „odvody“ do Sociálnej poisťovne a zdravotnej poisťovne až 48,6% z príjmu zamestnanca. Keď k tomu pripočítame ešte daň z príjmu vo výške 19% a tiež skutočnosť, že pri kúpe tovarov a služieb platíme ešte 20% DPH, zistili by sme, že daňovo-odvodové zaťaženie je v SR veľmi vysoké.⁴

Študent vysokej školy a platenie poistného pri dohodách o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru

Väčšinu študentov poriadne rozčertili zmeny zákonov prijaté od 1. januára 2013, ktoré zaviedli príspevkovú („odvodovú“) povinnosť aj z príjmov dosiahnutých z práce na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Treba však rozlišovať dohodu o vykonaní práce, dohodu o pracovnej činnosti a dohodu o brigádnickej práci študentov.

Z odmeny z dohody o vykonaní práce a dohody o pracovnej činnosti sa od 1. januára 2013 platí poistné na sociálne a zdravotné poistenie rovnako ako u zamestnanca v pracovnom pomere.

Všeobecne o dohode o brigádnickej práci študentov

Dohodu o brigádnickej práci študentov môže zamestnávateľ uzatvoriť s fyzickou osobou, ktorá má štatút žiaka strednej školy alebo štatút študenta dennej formy vysokoškolského štúdia a ktorá nedovŕšila 26 rokov veku. Prácu na základe dohody o brigádnickej práci študentov možno vykonávať najneskôr do konca kalendárneho roka, v ktorom fyzická osoba dovrší 26 rokov veku.⁵ Táto forma pracovnoprávneho vzťahu sa teda nebude týkať študentov externého štúdia a tiež denných študentov nad 26 rokov resp. po skončení kalendárneho roka, v ktorom dovršili 26 rokov. Táto skupina študentov môže vykonávať závislú prácu bud' v pracovnom pomere alebo na základe dohody o vykonaní práce, či dohody o pracovnej činnosti.

Z odmeny za prácu vykonávanú na základe dohody o brigádnickej práci študentov sa poistné na nemocenské poistenie, na poistenie v nezamestnanosti ani na zdravotné poistenie neplatí. Z tohto vzťahu môže vzniknúť dôchodkové poistenie a teda aj povinnosť platiť poistné na dôchodkové poistenie osobe, ktorá ma štatút študenta, avšak len za predpokladu, že sa na tento vzťah a odmenu z neho nevzťahuje výnimka z dôchodkového poistenia.⁶

Výnimka z platenia poistného pri dohode o brigádnickej práci študentov

Žiak a študent si totiž môže určiť jednu svoju dohodu o brigádnickej práci študentov, z ktorej nebude poviňne dôchodkovo poistený, ak jeho príjem z takto určenej dohody nepresiahne stanovené sumy (každý rok sa tieto sumy menia a sú stanovené v opatrení Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny).

Po protestoch organizácií zastupujúcich študentov vláda SR a Národná rada SR septembrovú novelu zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení ešte do účinnosti pozmenili novembrovou novelou zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, na základe ktorej sa suma príjmu nepodliehajúceho odvodom na dôchodkové poistenie zvýšila z pôvodne navrhovaných 66 eur pre všetkých študentov až na 155 eur pre študentov nad 18 rokov v roku 2013.⁷

V roku 2014 fyzická osoba, ktorá nedovŕšila 18 rokov veku a to až do konca kalendárneho mesiaca, v ktorom dovršila vek 18 rokov, nebude dôchodkovo poistená z právneho vzťahu, z ktorého jej príjem nepresiahne mesačne (resp. v prie-

* Článok recenzovala Mgr. Lenka Šípkovská, právnik a metodik odboru metodického riadenia dôchodkového poistenia, Sociálna poisťovňa, ústredie.
1 pozri § 4 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

2 pozri § 231 ods. 1 písm. b) zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

3 pozri § 24 zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení

4 Veľké množstvo pracujúcich daň z príjmu neplati, nakoľko ich celoročný príjem nepresiahne výšku nezdaniteľného minima podľa § 11 ods. 2 zákona č. 595/2003 Z. z. zákona o dani z príjmov - 19,2-násobku sumy životného minima (v súčasnosti 198,09 eura mesačne), čo predstavuje v roku 2014 nezdaniteľný príjem do výšky 3803 eur.

5 § 227 ods. 1 Zákonníka práce v znení neskorších predpisov (po zmenách od 1. januára 2013)

6 pozri § 4 ods. 2 a ods. 5 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

7 Porovnaj septembrovú novelu - zákon č. 252/2012 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a novembrovú novelu - zákon č. 413/2012 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

mere mesačne) 68 eur. Ostatní žiaci a študenti nad 18 rokov nebudú povinne dôchodkovo poistení z právneho vzťahu, z ktorého ich príjem nepresiahne mesačne (resp. v priemere mesačne) 159 eur⁸. Aj nasledujúce kalendárne roky sa budú tieto sumy úmerne zvyšovať v závislosti od priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky.⁹

Študent teda neplatí poistné na dôchodkové poistenie (a jeho zamestnávateľ neplatí za neho ako zamestnanca poistné na dôchodkové poistenie a tiež poistné do rezervného fondu solidarity) – ak je splnené nasledovné:

1. forma dohody - dohoda o brigádnickej práci študenta (výnimka sa netýka dohody o pracovnej činnosti ani dohody o vykonaní práce)

2. študent si určí písomne výnimku z dôchodkového poistenia u svojho zamestnávateľa, s ktorým uzavril túto dohodu

3. v kalendárnom mesiaci si študent môže určiť iba jednu dohodu - ak má žiak alebo študent uzatvorených viac dohôd o brigádnickej práci študentov, určiť si bude môcť na uvedený účel iba jednu - zo všetkých ostatných dohôd bude študent povinne poistený a bude z nich platiť poistné na dôchodkové poistenie

4. odmena z tejto dohody nepresiahne v roku 2014 sumu 159 eur.

Príklad

Dvadsaťročný študent vysokej školy uzavrel so zamestnávateľom dohodu o brigádnickej práci študentov so začiatkom výkonu práce od 1. februára 2014 a dohodli sa na odmene 150 eur mesačne.

Odporečenie:

Nakoľko ide o študenta nad 18 rokov, hraničná suma pre vznik dôchodkového poistenia je v roku 2014 159 eur. Študent by mal najneskôr v deň vzniku právneho vzťahu dohody = v deň nástupu do práce - teda najneskôr 1. februára 2014 svojmu zamestnávateľovi písomne označiť, že si uplatňuje výnimku z dôchodkového poistenia. V prípade, že by nato zabudol a výnimku by si uplatnil až po 1. februári 2014, právne účinky uplatnenia výnimky z dôchodkového poistenia nastanú až od prvého dňa nasledujúceho mesiaca po oznámení uplatnenia výnimky.¹⁰ Napr. ak by si výnimku z dôchodkového poistenia uplatnil až 10. februára 2014, za mesiac február sa bude z odmeny 150 eur platiť poistné 10,5 eur na dôchodkové poistenie a v čistom dostane len 139,50 eur. Až marcová odmena bude od platenia poistného oslobodená (a bude teda v „čistom“ vyššia – celých 150 eur).

Študent si výnimku z dôchodkového poistenia určuje písomne u svojho zamestnávateľa (s ktorým uzavrel túto dohodu o brigádnickej práci študentov), ktorému zároveň predloží čestné vyhlásenie študenta, že si na rovnaký účel neurčil žiadnu inú dohodu v príslušnom kalendárnom mesiaci (môže si určiť iba jednu).

Tento študent má postavenie zamestnanca len na účely úrazového a garančného poistenia - zamestnávateľ za neho platí z jeho odmeny len poistné na úrazové poistenie (sadzba 0,8 % z vymeriavacieho základu) a poistné na garančné poistenie (sadzba 0,25 % z vymeriavacieho základu). Tu nenastala žiadna zmena, poistné na úrazové a garančné poistenie sa platilo z dohôd o prách vykonávaných mimo pracovného pomeru aj predtým.

Ak mesačný príjem študenta z určenej dohody o brigádnickej práci študentov pri pravidelnom odmeňovaní presiahne zákonom stanovenú sumu 159 eur v roku 2014, vznikne mu povinné dôchodkové poistenie, a to od prvého dňa kalendárneho mesiaca, za ktorý jeho mesačný príjem presiahol stanovenú sumu, najskôr od vzniku dohody. Toto dôchodkové poistenie mu zanikne od prvého dňa kalendárneho mesiaca, v ktorom mesačná odmena z tejto dohody nepresahuje uvedenú sumu; najneskôr dňom zániku právneho vzťahu na základe dohody o brigádnickej práci študentov.

Je potrebné zdôrazniť, že takto nastavené platenie poistného na dôchodkové poistenie je výhodné aj pre študentov, ktorých príjmy len o málo presiahnu sumu 159 eur. Vymeriavací základ na platenie poistného na dôchodkové poistenie a poistného do rezervného fondu solidarity pri určenej dohode o brigádnickej práci študentov v prípade vzniku dôchodkového poistenia bude totiž znížený o hraničnú sumu (v roku 2014 o sumu 159 eur). Takto získajú študenti „za pár eur“ obdobie dôchodkového poistenia, ktoré sa im neskôr môže hodíti pri posudzovaní nároku na invalidný dôchodok alebo starobný dôchodok.¹¹ Sumu dôchodku to asi neovplyvní, pretože pôjde o nízke vymeriavacie základy, ktoré im pokazia ich priemerný osobný mzdrový bod, čo však bude kompenzované získaním dlhšieho obdobia dôchodkového poistenia.¹² Sumu dôchodku by to však podľa našich prepočtov nemalo pohoršiť, aj keď ani zvýšiť.

Negatívne sa zmeny dotýkajú tých študentov, ktorých príjmy z dohody o brigádnickej práci študentov výraznejšie presahujú sumu 159 eur, alebo ktorí majú takýchto dohôd uzatvorených viac, nakoľko výnimku si majú právo uplatniť len na jednu dohodu.

⁸ Pozri opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 328/2013 Z.z., ktorým sa ustanovuje maximálna suma mesačného príjmu a maximálna suma priemerného mesačného príjmu z určenej dohody o brigádnickej práci študentov na rok 2014

⁹ Podľa § 4 ods. 5 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov maximálna suma mesačného príjmu a maximálna suma priemerného mesačného príjmu podľa § 3 ods. 1 písm. a) a ods. 2 a 3 z dohody o brigádnickej práci študentov určenej podľa § 227a je pre fyzickú osobu nad 18 rokov suma vo výške 19,72 % priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky zistenej štatistickým úradom za rok, ktorý dva roky predchádza kalendárному roku, za ktorý sa platí poistné na dôchodkové poistenie.

¹⁰ § 227a ods. 3 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení zákona č. 413/2012 Z.z.

¹¹ pozri podmienky nároku na starobný dôchodok alebo na invalidný dôchodok (§ 65 a § 70, § 72 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov)

¹² suma starobného dôchodku a suma invalidného dôchodku pri invalidite s mierou poklesu nad 70% = priemerný osobný mzdrový bod x obdobie dôchodkového poistenia x aktuálna dôchodková hodnota suma invalidného dôchodku pri invalidite s mierou poklesu do 70% = priemerný osobný mzdrový bod x obdobie dôchodkového poistenia x aktuálna dôchodková hodnota x miera poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť pozri § 66 a § 73 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení

Príklad 2

Dvadsaťdvočný študent vyskejšej školy uzavrel so zamestnávateľom A prvú dohodu o brigádnickej práci študentov odo dňa 1. januára 2014 do 31. decembra 2014, z ktorej bude pravidelne mesačne odmeňovaný sumou 50 eur. Jeho výdavky na študentský život sú však vyššie a podarí sa mu nájsť si ďalšiu brigádnickú prácu u zamestnávateľa B - opäť na dohodu o brigádnickej práci študentov. Prácu na základe druhej dohody začne vykonávať od 1. marca 2014.

Z druhej dohody má za marec, apríl a máj 2014 pravidelný mesačný príjem 150 eur, v júni, v júli a auguste 2014 mu príjem stúpne na 180 eur. Od septembra 2014 má opäť príjem len 150 eur.

Odporečenie:

Nakoľko ide o študenta nad 18 rokov, hraničná suma pre vznik dôchodkového poistenia je v roku 2014 159 eur.

Študent by mal najneskôr do 1. januára 2014 zamestnávateľovi A písomne oznámiť, že si uplatňuje výnimku z dôchodkového poistenia. Po uzavretí ďalšej dohody sa mu viac oplatí uplatňovať si výnimku z dôchodkového poistenia z dohody, z ktorej je jeho príjem vyšší. Nakoľko jeho odmena z druhej dohody je vyššia, mal by tento študent najneskôr do 28. februára 2014 zamestnávateľovi A písomne oznámiť, že u neho ukončuje uplatňovanie výnimky z dôchodkového poistenia. Od tohto momentu bude z odmeny 50 eur zrážaných 4% na starobné a 3% na invalidné poistenie. Okrem toho budú vyššie odvody z tejto dohody na strane zamestnávateľa A (14% na starobné, 3% na invalidné poistenie a 4,75% do rezervného fondu solidarity). Dôchodkové poistenie mu vznikne od 1. marca 2014 a získava ním poistnú dobu na svoj budúci dôchodok.

Zároveň by tento študent mal zamestnávateľovi B najneskôr do 1. marca 2014 písomne oznámiť, že si uplatňuje výnimku z dôchodkového poistenia u neho. V kalendárnych mesiacoch, v ktorých nepresiahol sumu 159 eur (marec až jún 2014) mu nevzniklo povinné dôchodkové poistenie. Od 1. júla 2013 zamestnancovi vzniklo povinné dôchodkové poistenie aj z tohto vzťahu, nakoľko jeho mesačný príjem presiahol sumu 159 eur. Jeho vymeriavací základ na platenie poistného na dôchodkové poistenie však bude znížený o 159 eur, teda 180 eur – 159 eur = bude v sume 21 eur. Študent zaplatí na poistnom z tejto dohody iba 1,47 eur. Po poklese príjmu mu 31. augusta 2014 dôchodkové poistenie z tejto dohody zanikne.

Nepravidelné odmeňovanie z dohody o brigádnickej práci študentov s uplatnenou výnimkou z poistenia

Bohužiaľ, niektorí špekulanti vymysleli aj spôsob ako obísť platenie poistného na dôchodkové poistenie u študentov pracujúcich na základe dohody o brigádnickej práci študentov v prípade, že sa práca vykonáva iba určité obdobie roka napr. v lete. Napr. študent by mal mať z práce na dohodu o brigádnickej práci študentov vykonávanú v júli, auguste a septembri odmenu 300 eur mesačne, avšak on, ani jeho zamestnávateľ nechcú platiť poistné na dôchodkové poistenie a poistné do rezervného fondu solidarity. Celková suma odmeny za trojmesačnú prácu predstavuje 900 eur. Ak si strany dohodnú, že dohoda je uzavretá napr. od 1. júla 2014 do

31. decembra 2014 (napriek tomu, že práca sa reálne vykonáva len v júli, auguste a septembri) a odmena sa zúčtuje a vyplatí jednorazovo alebo aj na viackrát ako nepravidelný príjem, priemerný mesačný príjem z tejto dohody je za obdobie 6 mesiacov 150 eur, čo predstavuje sumu, ktorá pri určení si výnimky z dôchodkového poistenia na túto dohodu nepodlieha odvodom.

Uvedená možnosť vyplýva z toho, že je možné dohodnúť si aj nepravidelný spôsob odmeňovania. V tomto prípade sa skúma, či priemerný mesačný príjem študenta z určenej dohody o brigádnickej práci študentov pri nepravidelnom odmeňovaní presiahne zákonom stanovenú sumu 159 eur v roku 2014. Až vtedy mu vznikne povinné dôchodkové poistenie od vzniku dohody a toto poistenie trvá až do zániku dohody (nakoľko priemerný mesačný príjem presahujúci hraničnú sumu sa vzťahuje na celé obdobie trvania dohody). Priemerný mesačný príjem na tieto účely zistíme ako úhrn nepravidelne vyplatených príjmov z dohody o brigádnickej práci študentov za obdobie jej trvania.

Vymeriavací základ zamestnanca s nepravidelným príjomom v právnom vzťahu na základe ním určenej dohody o brigádnickej práci študentov na platenie poistného na dôchodkové poistenie a poistného do rezervného fondu solidarity v prípade vzniku dôchodkového poistenia je rozdiel medzi priemerným mesačným príjomom z tohto právneho vzťahu a hraničnou sumou 159 eur.

Príklad 3

Zamestnanec, 22 ročný študent, pracuje na dohode o brigádnickej práci študentov uzavretej od 1. marca 2013 do 31. decembra 2013. Je odmeňovaný nepravidelne za 3-mesačné obdobia s výplatou celkovo 4 x po 300 eur. Na túto dohodu si zamestnanec určí výnimku z povinného dôchodkového poistenia. Vznikne mu povinné dôchodkové poistenie?

Určíme priemerný mesačný príjem z tejto dohody: $4 \times 300 \text{ eur} \text{ za dobu } 10 \text{ mesiacov} = 1200 \text{ eur} / 10 = 120 \text{ eur}$.

Nakoľko hraničná suma pre vznik povinného dôchodkového poistenia je 159 eur a priemerný mesačný príjem z tejto dohody túto sumu nepresiahol, povinné dôchodkové poistenie tomuto zamestnancovi nevzniklo. Jeho zamestnávateľ platí len poistné na úrazové a prípadne garančné poistenie z vymeriavacieho základu vo výške priemerného mesačného príjmu na každý mesiac trvania poistenia (t.j. 120 eur).

Mgr. Mikuláš Krippel,

interný doktorand

Katedry pracovného práva

a práva sociálneho zabezpečenia,

pracoval ako právnik

v advokátskej kancelárii

a ako právnik Sociálnej poisťovne,

ústredie, vo vedeckej činnosti

sa zameriava

na oblasť sociálneho poistenia.

Príloha:

Oznámenie a čestné vyhlásenie k dohode o brigádnickej práci študentov na účely uplatnenia práva podľa § 227a zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení zákona č. 413/2012 Z.z.¹³

Zamestnanec

Priezvisko:Meno:Titul:

Rodné číslo:

Adresa trvalého pobytu:

Určené zamestnávateľovi:

Názov:

Trvalý pobyt (v prípade zamestnávateľa, ktorý je fyzická osoba):

Sídlo (v prípade zamestnávateľa, ktorý je právnická osoba):

Oznamujem Vám, že dohodu o brigádnickej práci študentov, ktorú som s Vami uzatvoril(a) dňa, určujem podľa § 227a zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení zákona č. 413/2012 Z.z. ako dohodu o brigádnickej práci študentov, na základe ktorej nebudem mať postavenie zamestnanca na účely dôchodkového poistenia po splnení podmienok ustanovených týmto zákonom.

Zároveň čestne vyhlasujem, že právo určiť dohodu o brigádnickej práci študentov podľa § 227a zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení zákona č. 413/2012 Z.z. si súčasne neuplatňujem u iného zamestnávateľa v tom istom kalendárnom mesiaci.

Čestne vyhlasujem, že pred podpísaním tohto vyhlásenia som sa oboznámil(a) s poučením, kto sa považuje za zamestnanca na účely dôchodkového poistenia podľa § 4 ods. 2 zákona o sociálnom poistení, o podmienkach uplatňovania práva podľa § 227a zákona o sociálnom poistení a všetky skutočnosti, ktoré som uviedol(la) v tomto vyhlásení, sú pravdivé.

Uvedomujem si právne následky nepravdivého čestného vyhlásenia.

Dňa:

.....
vlastnoručný podpis

Použité pramene:

zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení v znení neskorších predpisov
zákon č. 252/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
zákon č. 413/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 328/2013 Z. z., ktorým sa ustanovuje maximálna suma mesačného príjmu a maximálna suma priemerného mesačného príjmu z určenej dohody o brigádnickej práci študentov na rok 2014
zákon č. 311/2001 Z. z. v znení neskorších predpisov (Zákonník práce)
zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime v znení neskorších predpisov
zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov
www.socpoist.sk

¹³ vzor tlačiva je možné si stiahnuť z webovej stránky Sociálnej poisťovne, cesta: www.socpoist.sk – okno Formuláre – Oznámenie a čestné vyhlásenie k dohode o brigádnickej práci študentov <http://www.socpoist.sk/2149-menu/55449s>

Právo na prejednanie veci v primeranej lehote v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva*

Podľa článku 6 ods. 1 prvej vety Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) „každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivu, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený.“

Jedným z aspektov práva na spravodlivé súdne konanie v zmysle vyššie citovaného čl. 6 ods. 1 Dohovoru je právo na prejednanie veci v primeranej lehote (*within a reasonable time*). Právo na prejednanie veci v primeranej lehote vychádza z maxímy *justice delayed is justice denied*,¹ a ide o zdôraznenie významu vykonávania súdnictva bez takých prietahov, ktoré by mohli ohroziť jeho účinnosť a dôveryhodnosť.² Inak povedané, právu účastníka súdneho konania na prejednanie jeho veci v primeranej lehote zodpovedá povinnosť súdu viesť konanie a rozhodnúť s ohľadom na dĺžku konania tak, aby skoncoval so stavom právnej neistoty účastníkov konania. Ambíciou nasledujúcich riadkov je postihnúť konštantné vektory judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ESĽP) v otázke práva na prejednanie veci v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru, avšak nejde o vyčerpávajúcu doktrinálnu štúdiu, ale skôr o deskripciu leitmotívjudikatúry ESĽP v diskutovanej otázke v snahe priblížiť čitateľovi judikatúru ESĽP, ktorá sa stáva integrálnou súčasťou aplikácie a interpretácie práva pred všeobecnými súdmi Slovenskej republiky a najmä pred Ústavným súdom Slovenskej republiky.

V rámci konania pred ESĽP tvoria sťažnosti pre porušenie práva na prejednanie veci v primeranej lehote pred súdmi členských štátov až 30% zo všetkých sťažností.³ Úlohou ESĽP je s ohľadom na petit sťažnosti týkajúcich sa porušenia práva na prejednanie veci v primeranej lehote odpovedať na otázku, či dĺžka súdneho konania v danej veci sťažovateľa pred súdom členského štátu bola primeraná alebo nie, resp. či došlo zo strany členského štátu (ktorý je braný na zodpovednosť za porušenie práva sťažovateľa na prejednanie veci v primeranej lehote v konaní pred súdmi členského štátu) k porušeniu sťažovateľovoho práva garantovaného čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Logická výstavba meritórneho stanoviska súdu vo veci namietaného porušenia práva na prejednanie veci v primeranej lehote začína vymedzením lehoty v rámci prejednávania veci sťažovateľa pred súdmi členského štátu, ktorá je re-

levantná pre posúdenie jej súladu s požiadavkou primeranosti lehoty podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Za týmto účelom ESĽP preliminuje začiatok lehoty (*dies a quo*) a koniec lehoty (*dies ad quem*). V trestných veciach je v zmysle judikatúry ESĽP *dies a quo* deň, kedy je osoba obvinená, pričom „môže ísť o deň predchádzajúci dňom, kedy sa prípad dostane pred súd, rovnako môže ísť o deň zatknutia osoby, deň, kedy bolo dotknutej osobe oficiálne oznamené, že sa voči nej vedie trestné stíhanie, alebo deň, kedy bolo oficiálne začaté predbežné vyšetrovanie“.⁴ V civilných veciach je zvyčajne *dies a quo* deň, kedy bola žaloba doručená súdu.⁵ Koniec lehoty je všeobecne v trestných i civilných veciach judikatúrou ESĽP determinovaný dňom vydania rozhodnutia súdom členského štátu, ktorým je vec právoplatne skončená, avšak judikatúra ESĽP akcentuje i špecifické problémy stanovenia konca lehoty⁶ v civilných či trestných veciach, a nemožno preto paušálne ustáliť moment skončenia lehoty rozhodnej vo veci porušenia práva na prejednanie veci v primeranej lehote.

Po vymedzení rozhodnej lehoty v duchu vyššie uvedených zásad ESĽP posúdi primeranost tejto lehoty v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Čo sa týka otázky primeranosti súdom vymedzenej lehoty, ide o konštantnú judikatúru a dlhodobo aplikovanú doktrínu ESĽP, v zmysle ktorej ESĽP primeranost lehoty skúma vo svetle okolnosti prípadu a s ohľadom na nasledovné 4 kritéria: (i) zložitosť veci, (ii) správanie sa sťažovateľa, (iii) postup príslušných štátnych orgánov a (iv) význam sporu pre sťažovateľa.⁷

Zložitosť veci

(*the complexity of the case*)

ESĽP vo svojej judikatúre diferencuje právnu a procesnú zložitosť veci prejednávajúcej súdom členského štátu. V rozhodnutí *Case of Zuzčák and Zuzčáková v. Slovakia*⁸ súd konštatoval právnu a procesnú zložitosť veci, ktorá bola spôsobená potrebou preskúmať v konaní pred súdom členského štátu viaceré zmeny vlastníctva nehnuteľnosti počas dlhšej doby a zapojenie cudzieho štátneho príslušníka do konania. Relevantná je pre ESĽP v rámci posudzovania primeranosti lehoty i skutková zložitosť veci. ESĽP tak konštatoval skutkovú zložitosť veci, ktorú prejednáva súd členského štátu, z dôvodu povahy dôkazov, ktoré majú byť hodnotené, keďže rozhodnutie súdu členského štátu bolo založené na niekoľkých znaleckých posudkoch týkajúcich sa technických podrobností údajných vád v konštrukcii vozovky.⁹

* Článok recenzovala JUDr. Diana Turčíková, štátny radca Ústavného súdu Slovenskej republiky.

1 Bližšie pozri GOMIEN, D. – HARRIS, D. – ZWAAK, L.: *Law and practise of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996. p. 165.

2 Pozri *Case of Niederboster v. Germany*, no. 39547/98, rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva z 27. februára 2003, bod 44.

3 Bližšie pozri EDEL, F.: *The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights. Human rights files*, No. 16. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007. p. 6.

4 *Case of Coeme and others v. Belgium*, nos. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96, rozhodnutie ESĽP z 22. júna 2000, bod 133.

5 Pozri napr. *Case of Broka v. Latvia*, no. 70926/01, rozhodnutie ESĽP z 27. júna 2007, bod 19; *Case of Erkner and Hofauer v Austria*, no. 9616/81, rozhodnutie ESĽP z 23. apríla 1987, bod 64.

6 Bližšie pozri KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: *Evrópska úmluva o ľudskejch právech. Komentár*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 700.

7 Pozri napr. *Case of Frydlender v. France*, no. 30979/96, rozhodnutie ESĽP z 27. júna 2000, bod 43; *Case of Guisset v. France*, no. 33933/96, rozhodnutie ESĽP z 26. septembra 2000, bod 81.

8 *Case of Zuzčák and Zuzčáková v. Slovakia*, no. 48814/99, rozhodnutie ESĽP z 13. júla 2004, bod 69.

9 Pozri *Case of Stork v. Germany*, no. 38033/02, rozhodnutie ESĽP z 13. júla 2006, bod 42.

Správanie sa sťažovateľa

(the behaviour of the applicant/ the conduct of the applicant)

Správanie sa sťažovateľa v duchu judikatúry ESĽP „predstavuje objektívny fakt, ktorý nemožno pripísať žalovanému štátu, a ktorý musí byť vzatý do úvahy pri určení, či bola alebo nebola prekročená primeraná lehota uvedená v článku 6 ods. 1¹⁰. Správaním sa sťažovateľa možno rozumieť uplatňovanie jeho práv v súdnom konaní, ako napríklad doplnenie podania, podanie návrhu na prerušenie konania, podanie návrhu na odročenie pojednávania alebo navrhovanie dôkazov a pod., ale aj nedôsledné plnenie, či zámerné neplnenie zákonných alebo súdom uložených povinností zo strany účastníka súdneho konania, ako napr. v súdom určenej lehote nevykonanie súdom uloženého úkonu alebo neustanovenie sa na súd, hoci bol účastník konania riadne a včas predvolaný a pod. V duchu uvedeného ESĽP príkladmo judikoval, že zbytočné prieťahy (*undue delays*) v konaní pred súdom členského štátu boli spôsobené nepožiadanim zo strany sťažovateľky včas o oslobodenie od súdnych poplatkov tak pri podaní žaloby, ako aj pri podaní odvolania, a rovnako určité prieťahy bolo možné pripísať trom odročeniam konania, ktoré boli spôsobené konaním sťažovateľky, nakoľko sa domáhala doplnenia podania, ďalej z dôvodu sťažovateľkou podanej ďalšej sťažnosti v tomto konaní, a nakoniec z dôvodu rokovania sťažovateľky s odporcом s cieľom ukončiť spor zmierom.¹¹

Postup príslušných štátnych orgánov

(the conduct of the relevant authorities)

Úvodom je potrebné pripomenúť základný princíp, v zmysle ktorého iba prieťahy pripísateľné členskému štátu môžu odôvodniť záver o porušení povinnosti prejednať vec v primeranej lehote.¹² Pri hodnotení postupu príslušného štátneho orgánu, resp. súdu, i keď poruší právo sťažovateľa na prejednanie veci v primeranej lehote môže i správny orgán, či iný orgán verejnej moci, ESĽP posudzuje najmä obdobie nečinnosti (*inactivity*) súdu, a to v rámci súdneho konania ako celku, na všetkých stupňoch súdnej hierarchie členského štátu.¹³ Na tomto mieste je potrebné zoštokovať, že ESĽP posudzuje primeranost lehoty i obdobie nečinnosti s ohľadom na okolnosti prípadu, a tak i konštatovanie porušenia čl. 6 ods. 1 Dohovoru vo vzťahu k právu na prerokovanie veci v primeranej lehote je vysoko individuálne. Pertraktovaný postulát možno demonštrovať konkrétnou judikatúrou ESĽP. V rozhodnutí *Case of Ligeres v. Latvia*¹⁴ ESĽP konštatoval, že celkovou dĺžkou trestného konania dva roky a osem mesiacov na dvoch stupňoch súdov, počas ktorých bolo šesť pojednávaní a ročná nečinnosť odvolacieho súdu medzi dvoma pojednávaniami, nedošlo vzhľadom na

okolnosti a povahu prípadu k porušeniu práva sťažovateľov na prerokovanie veci v primeranej lehote garantovanom v čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Naopak v rozhodnutí *Case of Boca v. Belgium*¹⁵ ESĽP judikoval, že celkovou dĺžkou civilného konania dva roky a tri mesiace na dvoch stupňoch súdov, počas ktorých došlo k prieťahom v konaní na odvolacom súde v dĺžke jedného roka a dvoch mesiacov, bolo vzhľadom na okolnosti a povahu prípadu porušené právo sťažovateľky na prerokovanie veci v primeranej lehote v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Záverom je k postupu príslušných štátnych orgánov členského štátu potrebné doplniť, že členské štáty často v argumentácii k odôvodneniu dĺžky lehoty konania alebo prieťahov v konaní pred súdmi členského štátu poukazujú na preťaženie, či nedostatočné personálne obsadenie konkrétnych súdov. ESĽP však neakceptuje odôvodnenie takéhoto charakteru a opakovane vo svojej judikatúre pripomína, že čl. 6 ods. 1 Dohovoru ukladá členskému štátu „*povinnosť organizovať svoj súdny systém takým spôsobom, aby jeho súdy mohli splniť každú z požiadaviek čl. 6 ods. 1 Dohovoru zahŕňajúc záväzok prejednať veci v primeranej lehote*“¹⁶ ESĽP jedným duchom dodáva, že chronická preťaženosť súdov členského štátu nemôže ospravedlniť neprimeranú dĺžku konania pred týmito súdmi.¹⁷

Význam sporu pre sťažovateľa

(what is at stake for the applicant in the dispute)

Význam sporu pre sťažovateľa je atribút posudzovania primeranosti lehoty zo strany ESĽP, ku ktorému sa v historii rozhodovacej činnosti ESĽP konštantne vyjadroval a možno za prvé vyčleniť okruh skutočností, ktoré ESĽP považuje za vždy podstatne významné pre sťažovateľa, za ďalšie upozorniť na skutočnosti, ktoré ESĽP *ad hoc* považoval za podstatne významné, a nakoniec zameriť pozornosť na skutočnosti, kde ESĽP vyslovil konvenčnosť významu danej skutočnosti pre sťažovateľa. Medzi skutočnosti vždy podstatné pre sťažovateľa ESĽP zaradil napr. otázku starostlivosti o malolety¹⁸ alebo otázky väzby, či trestu odňatia slobody.¹⁹ Za ďalšie skutočnosti dôležité pre sťažovateľa môžeme v zmysle judikatúry ESĽP považovať ochranu osobnostných práv sťažovateľa, napr. ochranu mena a dobrej povesti sťažovateľa,²⁰ ale aj zabezpečenie základných ľudských potrieb sťažovateľa, napr. zachovanie základného kontaktu s vonkajším svetom v prípade osoby vysokého veku so zdravotným postihnutím odkázanej na komunikáciu s vonkajším svetom vrátane privolania prvej pomoci prostredníctvom telekomunikačných zariadení.²¹ Na druhej strane ESĽP konštatoval, že otázka nároku na finančné odškodnenie a kompenzáciu v konaní pred súdom členského štátu je otázkou bežného významu pre sťažovateľa.²²

10 *Case of Wiesinger v. Austria*, no. 11796/85, rozhodnutie ESĽP z 30. októbra 1991, bod 57.

11 *Pozri Case of Raudsepp v. Estonia*, no. 54191/07, rozhodnutie ESĽP z 8. novembra 2011, bod 74.

12 *Pozri Case of Proszak v. Poland*, no. 25086/94, rozhodnutie ESĽP zo 16. decembra 1997, bod 40.

13 *Pozri Case of Aresti Charalambous v. Cyprus*, no. 43151/04, rozhodnutie ESĽP z 19. júla 2007, bod 46.

14 *Case of Ligeres v. Latvia*, no. 17/02, rozhodnutie ESĽP z 28. júna 2011, body 72-73.

15 *Case of Boca v. Belgium*, no. 50615/99, rozhodnutie ESĽP z 15. novembra 2002, body 23 a 29.

16 *Case of Süssmann v. Germany*, no. 20024/92, rozhodnutie ESĽP zo 16. septembra 1996, bod 55.

17 *Pozri Case of Klein v. Germany*, no. 33379/96, rozhodnutie ESĽP z 27. júla 2000, bod 43.

18 *Pozri Case of Nuutinen v. Finland*, no. 32842/96, rozhodnutie ESĽP z 27. júna 2000, bod 110.

19 *Pozri Case of Abdoella v. The Netherlands*, no. 12728/87, rozhodnutie ESĽP z 25. novembra 1992, bod 24.

20 *Pozri Case of Pieniążek v. Poland*, no. 62179/00, rozhodnutie ESĽP z 28. septembra 2004, bod 28.

21 *Pozri Case of Dewicka v. Poland*, no. 38670/97, rozhodnutie ESĽP zo 4. apríla 2000, bod 55.

22 *Pozri Case of Maltzan (Freiherr von) and others v. Germany*, nos. 71916/01, 71917/01, 10260/02, rozhodnutie ESĽP z 2. marca 2005, bod 135.

Záver

Vo svetle vyššie popísaných konklúzií ESĽP konštatuje porušenie alebo neporušenie práva sťažovateľa na prerokovanie veci v primeranej lehote v konaní pred súdmi členského štátu. Zároveň ESĽP štandardne rozhodne v zmysle čl. 41 Dohovoru o náhrade majetkovej a nemajetkovej ujmy sťažovateľa a náhrade nákladov a výdavkov sťažovateľa.

Mgr. Tomáš Hubinák,
hlavný radca Ústavného súdu
Slovenskej republiky,
absolvent Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity v Trnave (2013).

Použité pramene:

- Literatúra: EDEL, F.: The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights. Human rights files, No. 16. Strasbourg: Council of Europe Publishing,, 2007. 103 p. ISBN 978-92-871-6266-3.
 GOMIEN, D. – HARRIS, D. – ZWAAK, L.: Law and practise of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996. 479 p. ISBN 92-871-2956-8.
 KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: Evropská úmluva o ľudských právech. Komentár. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

Judikatúra:

Rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva podľa textu, dostupné na www.echr.coe.int

„Jozef Mak vs. zákonodarca“ alebo „aj veterné mlyny možno porazit“*

Do chladného utorkového rána sa prebúdzajú deti, ktoré sa tešia na Mikulášsku nádielku. Je 6.12.2011 a na Slovensku sa schyľuje, v poradí už k tretím, predčasným parlamentným voľbám. Zatiaľ čo väčšina ľudí zháňa sladkosti pre deti a niektorí už dokonca nakupujú vianočné darčeky, je Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Ústavný súd“) doručená sťažnosť M.M., ktorý namieta porušenie svojho práva zúčastňovať sa na správe vecí verejných a to práve skrátením volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky.

Sťažnosť a normatívny právny akt

Sťažovateľ namieta porušenie čl. 30 ods. 1 predpisu č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (Ústava Slovenskej republiky, ďalej len „ústava“), podľa ktorého majú občania právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. K Porušeniu malo dôjsť prijatím ústavného zákona č. 330/2011 Z.z. o skrátení volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky a radom ďalších aktov vedúcich k vyhláseniu predčasných parlamentných volieb. Sťažovateľ konštatoval, že sťažnosť nie je prerokovateľná iným súdom, a keďže z rozhodovania súdov nemožno vylúčiť žiadnu záležitosť, je príslušným na prerokovanie sťažnosti práve Ústavný súd.¹

Podľa sťažovateľa sa na predmetný ústavný zákon dá nazeráť dvoma spôsobmi. Hoci z hľadiska formy ide na prvý pohľad o normatívny právny akt, je zjavné, že smeruje k riešeniu konkrétnej jedinečnej situácie, a tak z materiálneho hľadiska napĺňa znaky individuálneho právneho aktu.²

Ústavný súd v uznesení II. ÚS 153/2013-18, ktorým sťažnosť M.M. odmietol, konštatuje, že prostredníctvom konania

o ústavnej sťažnosti v zásade nemožno napadnúť normatívne právne akty, pretože forma aktov sa má v zásade ctiť. Ústavný súd sa tak nemôže zaoberať porušením, ktoré spočíva v samotnom normatívnom právnom akte.³

Predmetná sťažnosť bola namierená voči ústavnému zákonu (preskúmateľnosť ústavných zákonov Ústavným súdom je tému na samostatný článok), ale táto skutočnosť nebola hlavným argumentom odmietavého stanoviska. Ústavný súd v prvom rade potvrdil taxatívny výpočet osôb, ktoré sú podľa ústavy aktívne legitimované na iniciovanie konania o súlade právnych predpisov s ústavou, kam spadá aj prípad, ak daný právny predpis vykazuje znaky individuálneho právneho aktu.⁴

I keď ústava fyzickým a právnickým osobám neumožňuje podať návrh na preskúmanie súladu právnych predpisov, existujú ďalšie možnosti, ako sa pred svojvôľou zákonodarcu brániť.

Aktívne legitimované osoby

Jednou z možností je iniciovanie konania o súlade zákona s ústavou pred Ústavným súdom prostredníctvom niektoréj z osôb, ktoré sú na to aktívne procesne legitimované. Medzi takéto osoby v zmysle čl. 130 ods. 1 ústavy patrí najmenej päťina poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, prezident Slovenskej republiky, vláda Slovenskej republiky, súd, generálny prokurátor a za istých podmienok aj verejný ochrana práv.

Poslanci Národnej rady Slovenskej republiky nie sú, ani pri dostatočne veľkej agitácii (ktorú nie je ľahké vyvinúť), povinní návrh na Ústavný súd podať. Bez zakotvenia zákonnej

* Článok recenzovala Mgr. Lucia Berdisová, PhD., ktorá pôsobí na katedre ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ II. ÚS 153/2013-18 časť 1 odsek 4

² II. ÚS 153/2013-18 časť 1 odsek 14 a 15

³ II. ÚS 153/2013-18 časť 2 odsek 21

⁴ II. ÚS 153/2013-18 časť 2 odsek 44

povinnosti sú jediným motivačným faktorom klesajúce preferencie. To isté môžeme tvrdiť aj v prípade prezidenta či vlády.

V zmysle § 13 ods. 1 zákona č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov je generálny prokurátor oprávnený podať Ústavnému súdu návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov. Z uvedeného ustanovenia vyplýva, že generálny prokurátor môže podať návrh, ale opäťtove ako pri vyššie uvedených subjektoch, tak urobiť nemusí.

Podľa § 21 ods. 3 zákona č. 564/2001 Z.z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov môže verejný ochrancu práv podať návrh na začatie konania pred Ústavným súdom vo veciach súladu právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 ústavy, ak ich ďalšie uplatňovanie môže ohrozit základné práva a slobody alebo ľudské práva a základné slobody vyplývajúce z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a ktorá bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom.

Pozornému čitateľovi iste neuniklo, že jeden aktívne procesne legitimovaný subjekt sme vyniechali.

Všeobecný súd ako ochranca ústavnosti

V zmysle § 109 ods. 1 písm. b) zákona č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov (Občiansky súdny poriadok) súd preruší konanie a postúpi návrh Ústavnému súdu na zaujatie stanoviska, ak pred rozhodnutím vo veci dospel k záveru, že všeobecne záväzný právny predpis, ktorý sa týka veci samej, je v rozpore s ústavou, zákonom alebo medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná.⁵

Zákon tak jasne stanovuje, ako má súd postupovať v prípade, ak zistí rozpore právneho predpisu s ústavou. Súd je tak jediným z vymenovaných subjektov, ktorému v istej situácii vzniká povinnosť podať návrh na konanie o súlade právnych predpisov pred Ústavným súdom.⁶

Uvedené ustanovenie bude možné aplikovať len v prebiehajúcom súdnom spore. Preto v prvom rade musíme zisťiť, kedy je možné podať vo veci žalobu.

V predmetnej stážnosti (viď kapitolu I) sa M.M. domáhal aj finančného zadostučinenia od Národnej rady Slovenskej republiky. K vzniku škody nemôže dôjsť samotným prijatím protiústavného zákona. Ujma vzniká až pri aplikácii daného zákona v praxi, pričom v zmysle čl. 152 ods. 4 ústavy sa majú ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné predpisy, vykladané v súlade s ústavou (bližšie k ústavne konformnému výkladu pozri kapitolu IV.). K samotnému zásahu do práv alebo právom chráneným záujmom tak dochádza pri nedodržaní ústavne konformného výkladu a nie už samotnou existenciou nesúladného predpisu.

Z uvedeného vyplýva, že dotyčná osoba môže podať žalobu až v momente keď došlo k zásahu do jej práv resp. právom chránených záujmov. Samotný nesúlad právneho predpisu s ústavou teda stačiť nebude. To znamená, že žalobu bude možné uplatniť len ako nápravný a nie preventívny prostriedok a žalovať nemožno Národnú radu Slovenskej republiky, ale orgán resp. osobu, ktorá práva porušila.

§ 80 zákona č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov upravuje demonštratívny výpočet druhov žalôb. V závislosti od znenia konkrétnego protiústavného ustanovenia môže mať navrhovateľ záujem na podaní ktoréhokoľvek druhu návrhu. Spravidla však protiústavným konaním bude spôsobená určitá ujma, a preto je najpravdepodobnejším návrh podľa písma. b) uvedeného ustanovenia.

V takomto žalobnom návrhu treba poukázať na porušenie konkrétnego ustanovenia ústavy pri aplikácii predpisu, ktorý je v rozpore s ústavou. Zároveň je nutné odkázať na povinnosť uplatňovania ústavne konformného výkladu.

Ústavne konformný výklad

Podľa čl. 152 ods. 4 ústavy musia byť ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné predpisy vykladané v súlade s ústavou. Článok 152 ústavy ako celok má recipročný charakter a nepredstavuje vyjadrenie ústavne konformného výkladu ako takého. Záväznosť ústavne konformného výkladu od daného ustanovenia potom môžeme odvodiť až pomocou analógie. Zároveň potreba vyklaadať právne predpisy v súlade s ústavou vyplýva už zo samotnej hierarchie právnych predpisov a princípu ústavnosti.⁷

Napriek uvedenému, sa ústavní sudcovia pri záväznosti ústavne konformného výkladu spravidla odvolávajú práve na dané ustanovenie čl. 152 ods. 4 ústavy.⁸

Podstata ústavne konformného výkladu spočíva v povinnosti vyklaadať právne predpisy v súlade s ústavou, to znamená, že v prípade ustanovení, ktoré umožňujú aspoň dva rôzne spôsoby aplikácie, je potrebné zvoliť tú alternatívu, ktorá ústave neodporuje. Ústavný súd rozhodne o nesúlade právnych predpisov s ústavou len pokial v prípade namietaného ustanovenie neprichádza ústavne konformný výklad do úvahy.⁹

Preto v prípade žaloby súd musí posúdiť právny predpis s ohľadom na alternatívne možnosti aplikácie. Ak zistí, že ústavne konformný výklad nie je možný, vec postúpi Ústavnému súdu, v opačnom prípade rozhodne o porušení ústavy sám (za predpokladu ak k porušeniu ústavy došlo).

Ak súd rozhodne o porušení ústavy sám, môže rozhodnúť o primeranom odškodení, prípadne obnovení predošlého stavu, ale právny predpis zostane aj nadalej v platnosti.

Ústavná stážnosť

V situácii ak právny predpis nepripúšťa výklad v súlade s ústavou a aj napriek tomu prvostupňový súd ako aj odvolací súd žalobu zamietli, prichádza do úvahy ešte ústavná stážnosť. Tu treba upozorniť na dve dôležité skutočnosti vyplývajúce z ustálenej judikatúry ústavného súdu.

Predmetom ústavnej stážnosti fyzických a právnických osôb môže byť len porušenie základných práv alebo slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z kvalifikovanej medzinárodnej zmluvy. Ústavne konformný výklad je interpretačným pravidlom a preto nemožno považovať porušenie čl. 152 ods. 4 ústavy samo o sebe za porušenie práva alebo osoby.¹⁰

5 Uvedené ustanovenie vychádza z čl. 144 ods. 2 ústavy, z ktorým je do značnej miery totožný

6 Nesplnenie danej povinnosti však nie je sankcionované

7 Mgr. Lucia Berdisová, PhD.: Seminár z predmetu Rozhodovacia činnosť ústavných súdov I

8 napr. I. ÚS 59/00, odlišné stanoviská súdcov Ľalíka a Macejkovej k nálezu PL. ÚS 19/09

9 PL. ÚS 21/08-39 časť 3

10 IV. ÚS 110/2012-11 časť 2 bod 2

Ústavný súd nie je zásadne oprávnený preskúmavať a posudzovať právne názory všeobecného súdu. Ústavný súd môže preskúmavať rozhodnutia všeobecných súdov, len ak došlo k porušeniu základného práva alebo slobody a ak by vyvodené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedlniteľné a neudržateľné.¹¹

Do úvahy prichádza predovšetkým namietanie porušenia čl. 46 ústavy. Do obsahu základného práva na súdnu ochranu patrí aj právo na to, aby sa vo veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy, ktorý predpokladá použitie ústavne konformne interpretovanej platnej a účinnej normy na zistený stav veci.¹² Na druhej strane, právo na spravodlivý proces neznamená právo na úspech v konaní.¹³

Z uvedenej judikatúry Ústavného súdu tak možno vyvodíť záver, že v zásade nepreskúmava právny názor všeobecných súdov pokial nepôjde o tak zjavný rozpor s ústavou, o ktorom nebudú pochybnosti.

Záver

Môžeme konštatovať, že hoci cesta k cieľu je zložitá a do istej miery aj neistá, tak aj fyzická alebo právnická osoba sa môže nepriamo domôcť vyslovenia nesúladu medzizrušenia zjavne protiústavným zákonom a ústavou.

Použité pramene:

Mgr. Lucia Berdisová, PhD.: Seminár z predmetu Rozhodovacia činnosť ústavných súdov I
Predpis č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
zákon č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre v znení neskorších
zákon č. 564/2001 Z.z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov
rozhodnutia: II. ÚS 153/2013-18, PL. ÚS 19/09, I. ÚS 59/00, PL. ÚS 21/08-39, IV. ÚS 110/2012-11, III. ÚS 465/2010, IV. ÚS 105/2013-27
Procházka, R., Mak proti Gatsbymu. Edition Ryba, 2009.

11 IV. ÚS 105/2013-27 časť 3

12 III. ÚS 465/2010 časť 3

13 IV. ÚS 110/2012-11 časť 2 bod 2

Ústavodarca bohužiaľ fyzické a právnické osoby do výpočtu aktívne procesne legitimovaných osôb, vo veci nesúladu právnych predpisov v konaní pred Ústavným súdom, nezahrnul. Aj napriek tomu je garantovaná aspoň ochrana pred protiústavným zásahom do ich práv a slobôd, a to aj v prípade postupu podľa platného (i keď protiústavného) zákona. Dosiahnuť samotné zrušenie protiústavného zákona je už zložitejšie, ale ako sme sa snažili v tomto článku poukázať, ani to nie je úplne vylúčené.

Čo sa týka sťažnosti vo veci predčasných volieb do Národnej rady Slovenskej republiky, tu by nebolo pravdepodobne možné dosiahnuť zrušenie ani nami navrhnutým postupom. Z nálezu II. ÚS 153/2013-18 okrem iného vyplýva, že k porušeniu práva zúčastňovať sa na správe vecí verejných a teda ani k škode nedošlo.

Peter Sládkovič
študent

1. ročníka denného magisterského štúdia
na Právnickej fakulte
Trnavskej univerzity v Trnave.

Ste študentom, pedagógom alebo členom akademickej obce Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave?

Práve Vám je adresovaná táto výzva!

Chcete sa stať súčasťou časopisu **Corpus Delicti**?

Napište článok v rozsahu 3 - 6 A4 (písmo Times New Roman, veľkosť 12, jednoduché riadkovanie) na ľubovoľnú tému, samozrejme, týkajúcu sa práva.

Prosíme o dodržiavanie citačných pravidiel podľa STN. Za článok uvedte zoznam použitej literatúry.

Príspevok musí byť recenzovaný právnym pedagógom, právnym vedcom alebo iným odborníkom zaobrajúcim sa tematikou daného článku.

Recenzovaný článok spolu s aktuálnou farebnou fotografiou Vašej tváre (formát JPEG, min. 300 dpi) a biografickou charakteristikou autora (najviac na 3 riadky) zašlite na e-mailovú adresu: corpusdelicti.tt@gmail.com

V prípade, že nás svojim článkom zaujmete, bude uverejnený v najbližšom čísle 7/2014 pre letný semester akademického roku 2013/2014.

Uzávierka čísla 7/2014 je 15.04.2014.

Redakcia si vyhradzuje právo článok upraviť čo do štylistiky a gramatiky, ako aj právo článok odmietnuť z kapacitných dôvodov!

Tešíme sa na Vaše príspevky.

VÝZVA VÝBEROVÉ KONANIE!!

Redakcia časopisu Corpus Delicti vyhlasuje výberové konanie na členov Redakčnej rady.

Ak máte záujem stať sa členom nášho tímu a podieľať sa na tvorbe ďalšieho čísla časopisu, posielajte svoje životopisy na e-mailovú adresu: corpusdelicti.tt@gmail.com.

V prípade, ak nás zaujmete, budete pozvaní na osobný pohovor.

VÝZVA

Poznáte študenta našej fakulty, ktorý sa úspešne zapája do vedeckých, výskumných alebo iných tvorivých aktivít, ktoré si zasluhujú uznanie a ktoré prispievajú k prehľbeniu poznania (účasť na vedeckom projekte, vedeckovýskumnej činnosti a ďalších aktivitách), alebo ktorý úspešne reprezentuje fakultu, univerzitu alebo Slovenskú republiku v umeleckej, športovej alebo inej oblasti?

Ste to práve Vy? Viete o úspešnom a nasledoviahodnom absolventovi našej alma mater?

Práve o takomto inšpiratívnom človeku môže byť v nasledujúcom čísle Corpus Delicti uverejnený článok s cieľom, aby sa o jeho schopnostiach a úspechoch dozvedela celá naša akademická obec.

TAK NEVÁHAJTE A DAJTE NÁM O ŅOM VEDIET!

Pre súčasných študentov našej fakulty môže byť inšpiráciou aj možnosť získať motivačné štipendium na základe rozhodnutia dekanky alebo rektora (bližšie informácie ohľadom možnosti získať motivačné štipendium Vám ochotne poskytne Ing. Zuzana Lukačovičová zo študijného oddelenia fakulty).

Stažnosti, žiadosti, podnety

Cieľom fakulty je neustále sa zlepšovať.

Pomôžte jej k tomu Vašimi postrehmi.

Váš pohľad je dôležitý a podstatný! Budte spokojní na Vašej fakulte! Máte právo podieľať sa na jej riadení a smerovaní! Existuje množstvo spôsobov, ako na to.

Ak sa nehanbíte za svoj názor, využite možnosť osobného stretnutia s dekanou alebo prodekanou pre denné bakalárské štúdium, denné magisterské štúdium a sociálnu starostlivosť o študentov.

Nezabúdajte ani na svoje študijné referentky! Taktiež možno využiť e-mail zamestnancov fakulty zverejnený na webstránke fakulty.

Poslúži aj schránka pri študijnom oddelení. Pomôcť môže i Vás zástupca v akademickom senáte.

Preverujú sa aj anonymné podnety! Je to jednoduché, neváhajte využiť všetky prostriedky, ktoré máte!

Upozornenie!

Redakcia časopisu Corpus Delicti nezodpovedá za obsah a vyjadrenie názorov v jednotlivých článkoch a rozhovoroch, ani za ich pravdivosť a výpovednú hodnotu.

Časopis Corpus Delicti je evidovaný Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky pod evidenčným číslom **EV 4594/12**. Vychádza na pôde Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. V roku 2014 vychádza už šiesty ročník obnoveného časopisu Corpus Delicti. Časopis vydáva ELSA Trnava, Kollárova 10, 917 01 Trnava (www.tt.elsa.sk) v spolupráci s Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava (www.iuridica.truni.sk).

Tlač: **Polygrafické centrum**, Tomášikova 26, 821 01 Bratislava

Online verziu časopisu môžete nájsť na webových stránkach: www.tt.elsa.sk a www.iuridica.truni.sk

Partner ELSA Trnava

Advokátska kancelária
Pacalaj, Pálľa a partneri, s.r.o.